REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT, SPORTIT DHE RINISË
INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT

PROGRAM LËNDOR PËR ARSIMIN BAZË
NË INSTITUCIONET E EKZEKUTIMIT TË VENDIMEVE PENALE PËR TË MITUR

Lënda: Qytetari

Klasat: VI, VII, VIII, IX

Tiranë, 2018

IZHA
INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT

	Emër Mbiemër	Pozicioni	Data	Nënshkrimi
Koordinoi:	A.Dautaj	Përgjegjës i Sektorit të Zhvillimit të Kurrikulave dhe Standardeve	__.11.2018	
Pranoi:	D.Rapti	Drejtori i Drejtorisë së Kurrikulës, Standardeve dhe Kualifikimit	__.11.2018	

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT:

1. **FUSHA "SHOQËRIA DHE MJEDISI"**

1.1.Hyrje në programin e qytetarisë

2. **KORNIZA KONCEPTUALE E PROGRAMIT**

2.1.Qëllimet e programit të qytetarisë

2.2.Lidhja e kompetencave të lëndës me kompetencat e tjera kyçe

2.3.Lidhja e lëndës së qytetarisë me temat ndërkurrikulare

2.4.Lidhjet e lëndës së qytetarisë brenda fushës dhe me fushat e tjera të të nxënit

2.5.Kompetencat e lëndës dhe tematikat e saj

2.6.Koha mësimore për tematikë, për secilën klasë

3. **REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE PËR SHKALLËN 1, 3**

4. **UDHËZIME METODOLOGJIKE**

5. **UDHËZIME PËR VLERËSIMIN**

6. **MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE**

1. FUSHA "SHOQËRIA DHE MJEDISI"

Arsimi parauniversitar krijon kushte dhe mundësi që nxënësi: të ndërtojë dhe të zhvillojë njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera që kërkon shoqëria demokratike; të zhvillohet në mënyrë të pavarur e të gjithanshme; të kontribuojë në ndërtimin dhe mirëqenien vetjake dhe të shoqërisë shqiptare dhe të përballet në mënyrë konstruktive me sfidat e jetës.

Në arsimin parauniversitar nxënësi:

- kultivon identitetin vetjak, kombëtar dhe përkatësinë kulturore;
- përvetëson vlera të përgjithshme kulturore dhe qytetare;
- zhvillohet në aspektet intelektuale, etike, fizike, sociale dhe estetike;
- zhvillon përgjegjësi ndaj vetes, ndaj të tjerëve, ndaj shoqërisë dhe ndaj mjedisit;
- aftësohet për jetë dhe për punë, në kontekste të ndryshme shoqërore e kulturore;
- aftësohet për të nxënë gjatë gjithë jetës;
- zhvillon shpirtin e sipërmarrjes;
- përdor teknologjitë e reja.

Fusha "Shoqëria dhe mjedisi" i krijon nxënësit mundësitë të zhvillojë kompetencat e nevojshme për të përmbushur rolin e tij si anëtar i një shoqërie shumëkulturore dhe demokratike, në një botë gjithnjë e më të ndërvarur. Kompleksiteti i botës shoqërore sot po rritet, për shkak se shoqëritë janë në një proces të vazhdueshëm ndryshimi dhe lidhjesh globale, shoqëruar me rritje të lartë të

lëvizshmërisë së popullsisë, shumëfishim të kontakteve midis kulturave të ndryshme, qarkullim të shpejtë të informacionit dhe rritje e globalizimit të ekonomisë. Lëndët që përbëjnë fushën "Shoqëria dhe mjedisi" zhvillojnë te nxënësi të menduarin kritik e krijues, pasurojnë kulturën e tyre dhe i përgatisin të luajnë një rol aktiv në një shoqëri demokratike. Ato nxitin zhvillimin intelektual të nxënësit, duke i dhënë mekanizmat konceptualë dhe metodologjikë, të cilët nxënësi mund t'i përdorë në situata të ndryshme, e ndihmojnë të prezantojë botën dhe të përballojë situata të ndryshme në jetën e tij.

Fusha "Shoqëria dhe mjedisi" integron njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera nëpërmjet lëndëve Qytetari (Edukim për shoqërinë - klasa K-2), Histori, Gjeografi. Secila prej tyre e trajton botën dhe shoqërinë nga këndvështrime të ndryshme. Përmes kësaj fushe, nxënësi zhvillon bazat e qytetarisë, duke siguruar kuptimin e ligjshmërisë, të proceseve ekonomike, shoqërore, kulturore dhe të çështjeve që lidhen me to; zhvillon konceptin e kohës, të vazhdimësisë dhe të ndryshimit në këndvështrimin e marrëdhënieve historike dhe zbaton këtë kuptim në analizën e pasojave të veprimeve individuale dhe kolektive në shoqëri, në të kaluarën dhe sot; zhvillon këndvështrimin e tij hapësinor për botën, për kompleksitetin dhe ndërvarësinë e vendeve dhe rajoneve në botë. Nxënësi aftësohet të vlerësojë pasojat e ndërveprimit të shoqërisë me mjedisin, për të ndërmarrë veprime që mbështesin zhvillimin e qëndrueshëm.

Programet e lëndëve: njohuri për shoqërinë, qytetari, gjeografi dhe histori janë ngushtësisht të lidhura nga kompetencat që ato synojnë të zhvillojnë te nxënësi. Përvojat mësimore të kësaj fushe të nxëni, në këtë shkallë i shërbejnë përmbushjes së kompetencave kyçe, me fokus të veçantë kultivimin e identitetit personal, shoqëror, kombëtar e kulturor.

1.1 Hyrje në programin e qytetarisë

Qytetaria demokratike bazohet në parimet themelore të të drejtave të njeriut, të demokracisë pluraliste dhe shtetit të së drejtës. Ajo lidhet, para së gjithash, me të drejtat dhe përgjegjësitë, fuqizimin qytetar, pjesëmarrjen dhe përkatësinë, respektin për diversitetin. Si e tillë, ajo përfshin të gjitha grupet shoqërore dhe sektorët e shoqërisë.

Qytetaria demokratike bazohet në një metodë shumëpërmasore, që ka në bazë procesin dhe përfshin:

- **Përmasën politike**, pjesëmarrja në procesin e marrjes së vendimit dhe në ushtrimin e pushtetit politik.
- **Përmasën ligjore**, vetëdija dhe ushtrimi i të drejtave dhe përgjegjësive të qytetarëve.
- **Përmasën kulturore,** respekti për të gjithë njerëzit, vlerat themelore demokratike, për historinë dhe trashëgiminë e përbashkët dhe njëkohësisht të ndryshme, si dhe ndihma për vendosjen e marrëdhënieve ndërkulturore paqësore.
- **Përmasën shoqërore dhe ekonomike,** veçanërisht përpjekjet kundër varfërisë dhe përjashtimit social, përpjekjet për krijimin e formave të reja të punës dhe të zhvillimit të komuniteteve dhe si ekonomia të mund të ndihmojë krijimin e një shoqërie demokratike.
- **Përmasa evropiane,** vetëdija për unitetin dhe diversitetin e kulturës evropiane dhe të mësuarit për të jetuar në një kontekst evropian.
- **Përmasën globale,** njohja, pranimi dhe nxitja e ndërvarësisë dhe solidaritetit global.

Programi lëndor rrjedh nga Korniza Kurrikulare e arsimit parauniversitar, kurrikula bërthamë dhe plani mësimor i arsimit bazë. Si i tillë ky dokument i shërben:

- **nxënësit** për zhvillimin e kompetencave të qytetarisë, në mënyrë që ai të përballojë sfidat e jetës dhe të integrohen në shoqëri;
- **mësuesit** për planifikimin, realizimin dhe vlerësimin e veprimtarive mësimore dhe arritjeve të nxënësve në klasë dhe jashtë saj;
- **prindit** për njohjen e rezultateve të pritshme të fëmijëve dhe kritereve të vlerësimit;
- **hartuesit** të teksteve mësimore dhe të materialeve ndihmëse për mësuesit dhe nxënësit.

Zbatimi i programit bëhet duke respektuar parimet e barazisë gjinore, etnike, kulturore, racore dhe fetare.

2. KORNIZA KONCEPTUALE E PROGRAMIT

Programi i lëndës Qytetari (Edukim për shoqërinë në klasën K-2) në arsimin bazë është hartuar me një strukturë dhe mënyrë të re konceptimi, në funksion të qasjes kurrikulare me bazë kompetencat.

- Ky program krijon kushtet për ndërtimin e kompetencave kyçe të të nxënit gjatë gjithë jetës në fushën e qytetarisë demokratike. Kompetencat e synuara në këtë program lidhen me kompetencat e tjera kyçe. Lidhja mes rezultateve të të nxënit të kompetencave të lëndës së qytetarisë dhe, kur është e mundur, të kompetencave të tjera kyçe, siguron zhvillimin e ndërsjellë të tyre dhe mundëson integrimin lëndor. Procesi i të nxënit në fushën "Shoqëria dhe mjedisi", në të gjitha shkallët, ka në fokus të veçantë zhvillimin e kompetencës shoqërore dhe qytetare.
- Kompetencat zhvillohen përmes tematikave të përbashkëta të fushës dhe në program zbërthehen në njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime/vlera. Tematikat e përbashkëta të fushës janë elemente të rëndësishëm të programit të lëndës së qytetarisë, sipas të cilave strukturohet përmbajtja lëndore dhe integrimi konceptual brenda fushës, në funksion të zhvillimit të kompetencave. Programi i qytetarisë për këtë shkallë të kurrikulës është i strukturuar rreth dy tematikave të mëdha. Për secilën prej tyre përcaktohen rezultatet e pritshme, të shprehur në terma njohurish, shkathtësish dhe qëndrimesh. Rezultatet e të nxënit të kompetencave kyçe nuk përmbushen jashtë tematikave, ato janë marrë në konsideratë në të gjithë procesin e hartimit të rezultateve të të nxënit për tematikë, duke qenë pjesë integrale e tyre.
- Strukturimi dhe organizimi i programit për shkallë kurrikule synon ta bëjë këtë program më fleksibël, duke i ndihmuar dhe lënë dorë më të lirë mësuesve për ta zbatuar atë në mënyrë krijuese, si dhe të respektojnë ritmet individuale të nxënësve drejt zotërimit të kompetencave të detajuara në çdo shkallë të kurrikulës.
- Strukturimi i programit mbi rezultatet e të nxënit për kompetencë ndihmon në planifikimin dhe zhvillimin e situatave të të nxënit dhe lehtëson vlerësimin e nxënësit për kompetencat kyçe. Situatat e të nxënit janë situata që lidhen me kontekstin e të

nxënit. Ato mund të jenë situata në mjedise të mbyllura ose të hapura të nxëni, brenda shkollës ose jashtë saj. Roli i mësuesit në mësimdhënien përmes situatave është ai i udhëheqësit e i lehtësuesit gjatë nxënies aktive të nxënësit.

- Konceptimi i kurrikulës me bazë kompetencat krijon mundësitë dhe kërkon zbatimin e integruar të saj. Programi i lëndës së Qytetarisë krijon mundësi integrimi brenda fushës dhe me fushat e tjera, si shkencat e natyrës, matematikën, gjuhën, artet, etj. Në shumë aspekte, programi i lëndës së qytetarisë fokusohet në zhvillimin e temave të mëdha ndërkurrikulare. Ato shërbejnë si çështje kyçe për zhvillimin e kompetencave, integrojnë fushat e të nxënit dhe synojnë të ndihmojnë nxënësin të lidhë shkollimin e tij, me jetën e përditshme.
- Programi sugjeron metoda, teknika, strategji të mësimdhënies e të nxënies që nxisin interesin, gjithëpërfshirjen, ndërveprimin dhe punën kërkimore të nxënësve. Përzgjedhja dhe përdorimi i tyre nga mësuesit bëhet në funksion të zhvillimit të kompetencave të nxënësve, duke respektuar stilet e ndryshme të të nxënit të tyre.
- Vlerësimi si pjesë integrale e procesit të të nxënit, mat shkallën në të cilën kompetencat janë arritur nga nxënësit. Vlerësimi merr shumë forma, të cilat i parashikon dhe mundëson struktura dhe konceptimi i programit.

2.1. Qëllimet e programit të lëndës së qytetarisë

Edukimi për qytetari demokratike **synon**:

- të përgatisë të rinjtë dhe të rriturit për pjesëmarrje aktive në shoqërinë demokratike, duke fuqizuar kështu kulturën demokratike;
- të aftësojë të rinjtë në luftën kundër ksenofobisë, dhunës, racizmit, nacionalizmit agresiv dhe intolerancës;
- të sigurojë dhe të forcojë kohezionin shoqëror, drejtësinë sociale dhe në të mirën e përgjithshme;
- të fuqizojë shoqërinë civile përmes pajisjes së qytetarëve me njohuri dhe shprehi demokratike;

Mbështetur në këto qëllime të përgjithshme, programi i **lëndës së qytetarisë synon:**

- t'u japë nxënësve mundësinë për të zhvilluar njohuritë dhe aftësitë intelektuale, të domosdoshme për të kuptuar, për të analizuar dhe për të ndikuar në politikat sociale dhe mënyrat e zbatimit të tyre;

- t’u japë nxënësve mundësinë për të zhvilluar aftësitë e pjesëmarrjes qytetare të nxënësve dhe përfshirjen e tyre të vetëdijshme dhe të kualifikuar në zgjidhjen e problemeve të komunitetit;

- t’u japë nxënësve mundësinë të zhvillojnë përkushtimin qytetar në respektimin e vlerave dhe parimeve demokratike të domosdoshme për bashkëjetesë në një shoqëri demokratike.

Diagrami 1: Korniza konceptuale e programit

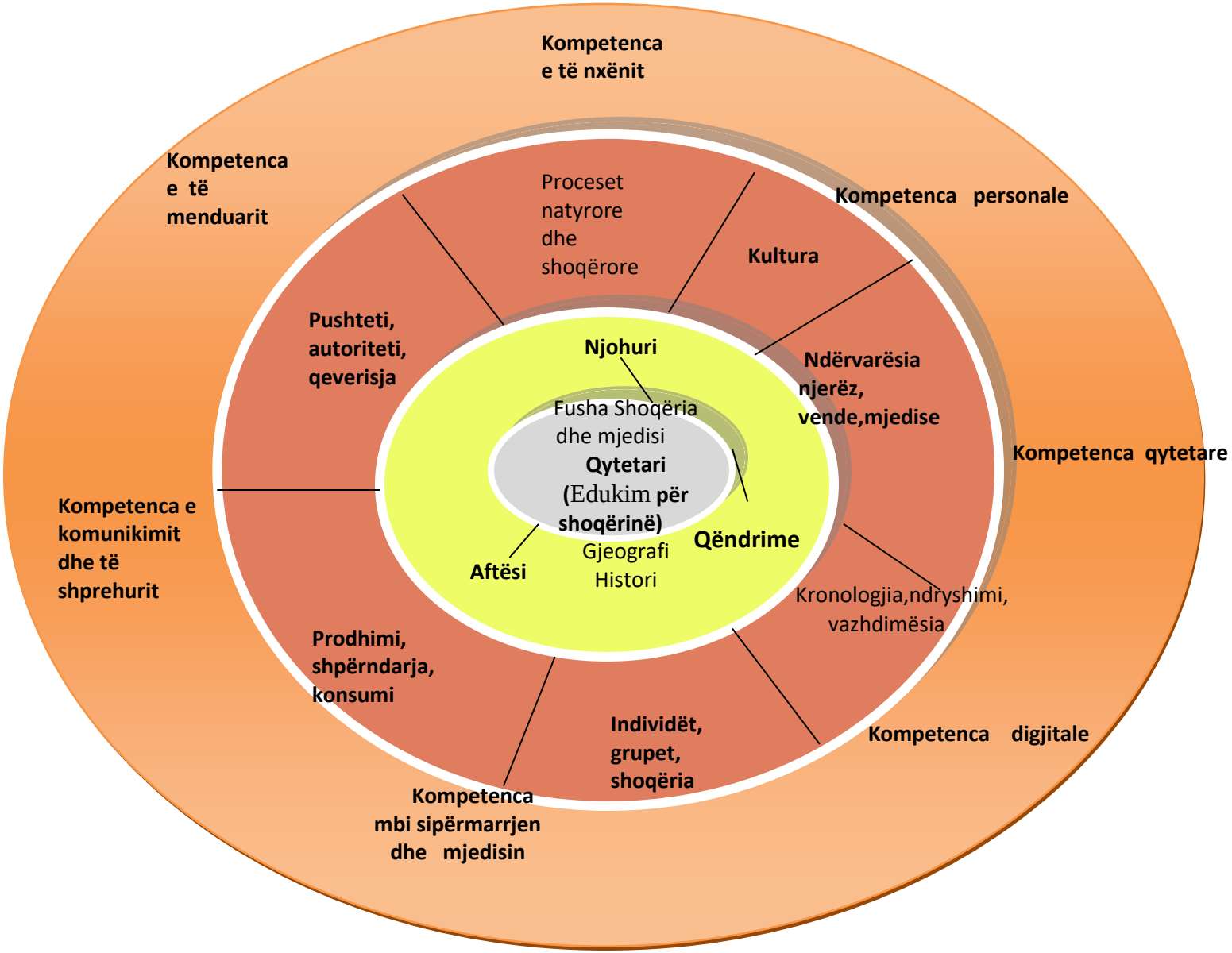

2.2.Lidhja e kompetencave të fushës /lëndës me kompetencat e tjera kyçe

Ndërtimi dhe zbatimi i kompetencave kyçe nga nxënësi gjatë procesit të mësimdhënies dhe nxënies, kërkon që mësuesi të mbajë parasysh lidhjen me kompetencave e tjera kyçe. Për të realizuar në praktikë këtë lidhje, mësuesi duhet të përzgjedhë situatat, veprimtaritë, metodat, dhe mjetet e përshtatshme të procesit të nxënit.

Kompetenca qytetare

Programi i qytetarisë, si pjesë e fushës "Shoqëria dhe mjedisi", përmes kërkimit, krijon kushte në mënyrë të veçantë për ndërtimin dhe demonstrimin nga nxënësi të kompetencës qytetare.

Ky program kontribuon edhe në zhvillimin e kompetencave të tjera kyçe. Rezultatet e të nxënit të synuara nga programi i lëndës së qytetarisë nxitin, në shkallë të ndryshme, edhe zhvillimin e kompetencave të tjera kyçe.

Kompetenca e komunikimit dhe të shprehurit

Programi i *qytetarisë* krijon mundësi për zhvillimin e shkathtësive komunikuese. Nxënësi përdor materiale të printuara, vizuale dhe digjitale, për të eksploruar dukuritë, proceset shoqërore, politike, ekonomike, kulturore etj, në kohë dhe në hapësirë. Ai mëson si të vlerësojë këto burime dhe kuptojë si gjuha mund të përdoret për të zhvilluar më tej të nxënit. Përmes diskutimeve, lojës në role, debateve, prezantimeve etj, nxënësi zhvillon shkathtësitë të të shprehurit; në mënyrë progresive ai zhvillon dhe përdor fjalorin e përshtatshëm për të komunikuar idetë, informacionet etj. në mjedise dhe për audienca të ndryshme.

Kompetenca e të menduarit

Nxënësi zhvillon të menduarin kritik dhe krijues gjatë vlerësimit të të dhënave dhe përdorimit të tyre, teston shpjegimet dhe peshon argumentet. Ai zhvillon shkathtësitë për marrjen e vendimeve dhe strategjitë që e ndihmojnë të mendojë në mënyrë analitike

dhe logjike. Programi mundëson që nxënësi të kuptojë vlerën dhe procesin e drejtimit të pyetjeve, të jetë krijues dhe të zhvillojë imagjinatën në vëzhgimet që bën në terren.

Programi i *qytetarisë* nxit përdorimin e matematikës dhe të mendimit matematik, për interpretimin e të dhënave etj.

Kompetenca e të nxënit

Për të mbështetur edukimin për qytetari demokratike, nxënësi shfrytëzon informacionin nga burime të ndryshme, gjykon vlefshmërinë dhe rëndësinë e tij. Në procesin e kërkimit, ai përdor teknologjinë e informacionit dhe komunikimit për përgatitjen e prezantimeve të tij dhe komunikimin e gjetjeve.

Nxënësi mendon në mënyrë kritike kur shqyrton pasojat e veprimtarisë njerëzore në një mjedis të caktuar, kur vlerëson zgjidhjet e problemeve globale, kur krijon dhe mbron qëndrimin e tij.

Ndërgjegjësimi për dukuritë e ndryshme shoqërore e ndihmon nxënësin të njohë kulturën e tij dhe kulturat e tjera. Nxënësi mëson të bashkëpunojë, përballet me detyra komplekse që kërkojnë bashkëpunim. Në procesin e realizimit të detyrave demonstron respekt dhe mirëkuptim, pranon mendimet ndryshe. Përdor gjuhën e politikës, të ligjit, të moralit, të ekonomisë për të komunikuar mendimet dhe idetë e tij dhe për të organizuar përgjigjet.

Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin

Nxënësit zgjidhin çështje të ndryshme që lidhen me mjedisin shoqëror, ekonomik, ligjor, kulturor etj., me kompleksitetin e dukurive të tij, vlerëson rëndësinë dhe efektivitetin e zgjidhjeve të propozuara nga njëri-tjetri. Ndërgjegjësimi për dukuritë e ndryshme e ndihmon nxënësin të njohë kulturën e tij dhe kulturat e tjera. Nxënësi mëson të bashkëpunojë ndërsa përballet me detyra komplekse që kërkojnë bashkëpunim.

Kompetenca personale

Programi i qytetarisë nxit të nxënit e bazuar në kërkim, duke zhvilluar aftësinë e nxënësve për të menaxhuar veten. Nxënësi kupton rolin e tyre në procesin e të nxënit dhe në kryerjen e hetimeve, aftësohen të jenë të pavarur në zbatimin e njohurive dhe shkathtësive, dhe në marrjen e vendimeve. Përmes punës në bashkëpunim në klasë dhe në terren, nxënësit zhvillojnë aftësitë ndërpersonale dhe mësojnë të vlerësojnë perspektivat e ndryshme të anëtarëve të tjerë të grupit.

Kompetenca digjitale

Nxënësi zhvillon kompetencën digjitale përmes përdorimit të TIK-ut në mënyrë efektive dhe të përshtatshme kur kërkon, krijon, përpunon, komunikon idetë dhe informacionin për dukuritë shoqërore, politike, kulturore etj.

Diagrami 2: Rezultatet e të nxënit të kompetencave kyçe që realizohen nëpërmjet lëndës së qytetarisë

Kompetenca e komunikimit dhe të shprehurit (*Nxënësi komunikon në mënyrë efektive)*

- Shpreh mendimin e vet për një temë të caktuar me gojë ose me shkrim, si dhe në forma të tjera të komunikimit.
- Dëgjon me vëmendje prezantimin dhe komentet e bëra nga të tjerët rreth një teme,duke bërë pyetje, komente,sqarime dhe propozime.
- Shpjegon qartë dhe saktë, me gojë ose me shkrim, kuptimin e termave (fjalëve, koncepteve) të reja, duke përdorur gjuhën dhe fjalorin e përshtatshëm.
- Veçon informacionin kryesor nga një libër, gazetë, revistë, internet, radio, TV etj.,e komenton dhe e shfrytëzon atë si referencë gjatë hartimit të një punimi ose detyrë me shkrim.

Kompetenca e të menduarit (*Nxënësi mendon në mënyrë kritike dhe krijuese)*

- Parashtron argumente pro ose kundër për një temë/problem të caktuar gjatë një debati ose publikimi në medie.
- Zgjidh një problem(shoqëror, shkencor...etj) dhe arsyeton përzgjedhjen e procedurave përkatëse.
- Përzgjedh dhe demonstron strategji të ndryshme për zgjidhjen e një problemi (shkencor, shoqëror).
- Shpjegon mënyrën e zhvillimit të një procesi natyror ose shoqëror, duke e ilustruar atë me shembuj konkretë.
- Krahason ngjashmëritë dhe dallimet e fazave më të rëndësishme nëpër të cilat është zhvilluar një proces/dukuri shoqërore, natyrore.
- Përdor krahasimin dhe kontrastin për të gjetur dallimet dhe ngjashmëritë kryesore midis dy e më shumë dukurive natyrore dhe

shoqërore.

Kompetenca e të nxënit ***(Nxënësi mëson për të nxënë)***

- Përzgjedh të dhëna nga burime të ndryshme (libra, revista, udhëzues, fjalorë, enciklopedi ose internet), të cilat i shfrytëzon për realizimin e temës/detyrës së dhënë dhe i klasifikon ato burime sipas rëndësisë që kanë për temën.
- Shfrytëzon të dhënat për të demonstruar të kuptuarit e koncepteve numerike, grafike, simboleve, formulave në shkenca shoqërore, duke i sqaruar nëpërmjet formave të ndryshme të të shprehurit.
- Zbaton në mënyrë të pavarur udhëzimet e dhëna nga një burim(tekst shkollor, libër, internet, medie)për të nxënë një temë,veprim,aktivitet ose detyrë që i kërkohet.
- Ndërlidh temën e re ose një çështje të dhënë me njohuritë dhe përvojat paraprake, duke i paraqitur në forma të ndryshme të të shprehurit (kolona, tabela, grafike)sipas një radhitjeje logjike.
- Parashtron pyetje (pse, çfarë, si, kur?) dhe organizon mendimet e veta në formë të shkruar për temën/ problemin e dhënë dhe vlerëson përparimin e vet deri në zgjidhjen e duhur.
- Menaxhon emocionet, ndjenjat, kohën, shfrytëzimin e materialeve dhe mjeteve gjatë kryerjes së një detyre/aktiviteti(në klasë/shkollë apo në terren).

Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin **(*Nxënësi kontribuon në mënyrë produktive)***

- Zhvillon një projekt individual ose në grup për kryerjen e një aktiviteti mjedisor apo shoqëror me rëndësi për shkollën ose për komunitetin.
- Diskuton në grup për rëndësinë që ka mbrojtja e mjedisit, pasojat që sjell dëmtimi i tij për jetën e njeriut dhe propozon masat që duhen ndërmarrë për evitimin e tyre.

- Bashkëvepron në mënyrë aktive me moshatarët dhe të tjerët (pavarësisht statusit të tyre social, etnik etj.)për realizimin e një aktiviteti të përbashkët (projekti/aktiviteti në bazë klase/shkolle apo jashtë saj).

Kompetenca personale (*Nxënësi bën jetë të shëndetshme)*

- Vlerëson shkaqet e një situate të mundshme konflikti midis moshatarëve ose anëtarëve të grupit dhe propozon alternativa për parandalimin dhe zgjidhjen, duke ndarë përvojat dhe mendimet në grup.

Kompetenca qytetare *(Nxënësi përkushtohet ndaj të mirës së përbashkët)*

- Tregon vetëbesim të lartë në marrjen e vendimeve për veprimet që ndërmerr pa dëmtuar interesat e të tjerëve, të cilat kontribuojnë në rritjen e cilësisë së aktivitetit të grupit shoqëror/komunitetit.
- Merr pjesë në aktivitetet që promovojnë tolerancë dhe diversitet kulturor, etnik,fetar,gjinor etj, në shkollë apo në komunitet, ku përfshihen moshatarë të të gjitha përkatësive të përmendura, që jetojnë në bashkësinë e gjerë.

Kompetenca digjitale (*Nxënësi përdor teknologjinë për të nxitur inovacionin)*

- Përdor mediet digjitale dhe mjediset informative për të komunikuar dhe bashkëpunuar, duke përfshirë komunikimet në distancë për zhvillimin e njohurive**.**
- Analizon, vlerëson, menaxhon informacionin e marrë elektronikisht (p.sh., hedhin disa informacione të marra nga interneti, duke i përmbledhur në një tabelë ose grafik).

2.3. Lidhja e lëndës së qytetarisë me temat ndërkurrikulare

Temat ndërkurrikulare janë tema madhore, me të cilat përballet shoqëria. Ato i shërbejnë zhvillimit të kompetencave dhe synojnë të ndihmojnë nxënësin, të lidhë shkollimin e tij me jetën e përditshme. Në shumë aspekte, programi i lëndës së qytetarisë fokusohet në zhvillimin e temave të mëdha ndërkurrikulare, si:

- Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave.
- Zhvillimi i qëndrueshëm.
- Mjedisi.
- Ndërvarësia.
- Bashkëjetesa paqësore.

Duke analizuar marrëdhëniet e shoqërisë në këndvështrimin e përgjegjësisë qytetare, nxënësi mëson të vendosë lidhje ndërmjet nevojave dhe përdorimit racional të burimeve. Ai ndërgjegjësohet për aspektet shoqërore të konsumit, për pasojat e globalizmit për shoqërinë dhe shpërndarjen e burimeve. Ky ndërgjegjësim e ndihmon nxënësin të kuptojë më mirë ndërvarësinë e ndërsjellë të mjedisit dhe të veprimtarisë njerëzore.

Nxënësi ndërgjegjësohet për të drejtat e tij, ndërvarësinë e njerëzve, konfliktet ndërkombëtare, dhe nevojën për të zhvilluar kulturën e paqes. Në këtë mënyrë ai jo vetëm kupton domethënien e veprimeve njerëzore në një vend të caktuar, por zgjedh qëndrimin e tij për çështjet globale. Programi kontribuon për edukimin e identitetit kombëtar, njohjen e kulturave, ndërvarësinë dhe bashkëjetesën paqësore.

2.4. Lidhjet e lëndës së qytetarisë brenda fushës dhe me fushat e tjera të të nxënit

Lënda e qytetarisë (Edukim për shoqërinë klasa K-2) duhet të zhvillohet në lidhje të ngushtë me lëndët e tjera. Lënda e qytetarisë dhe lëndët e tjera duhet të ndihmojnë në mënyrë të ndërsjellë njëra-tjetrën. Vetëm në këtë mënyrë do të mund të realizohen si duhet edhe objektivat kryesorë të shkollës dhe të shoqërisë në fushën e arsimit.

Çfarë do të thotë kjo?

- Së pari, lënda e qytetarisë mund të shfrytëzojë informacionin dhe çështjet që trajtohen në lëndët e tjera për të sqaruar, për të konkretizuar dhe për të argumentuar më mirë idetë e veta.
- Së dyti, lëndët e tjera duhet të shfrytëzojnë përmasën dhe këndvështrimin qytetar për të aktualizuar dhe për të kuptuar më mirë çështjet e tyre në diskutim, si dhe për të nxitur përgjegjësinë dhe motivimin qytetar të nxënësve në shkollë dhe në bashkësinë ku jetojnë

Shembuj

I. Historia dhe qytetaria

Lënda e historisë dhe ajo e qytetarisë kanë të përbashkët:

- **Konceptet**: për shembull pushteti, autoriteti, ligji, qeverisja, përfaqësimi, liria, etj.
- **Aftësitë dhe shprehitë**: për shembull përshkrimi, analiza, shpjegimi, diskutimi, kërkimi, interpretimi etj

Qytetaria:

- u jep aktualitet më të madh çështjeve, me të cilat merret historia. Në këtë mënyrë, ajo i ndihmon nxënësit të kuptojnë rëndësinë e historisë për jetën e tyre të përditshme.

Si mund të realizohet lidhja ndërmjet lëndës së historisë dhe qytetarisë?

1. Së pari kjo lidhje mund të realizohet përmes përfshirjes të çështjeve, të fakteve, të ngjarjeve etj. të trajtuar në lëndën e historisë në kurrikulën e qytetarisë, me kusht që përmasa e qytetarisë duhet:

- të jetë çështja thelbësore e mësimit.
- të lidhet me kurrikulën e qytetarisë.

2. Së dyti, objektivat mësimorë duhet të shprehen qartë dhe të jenë pjesë e kurrikulës kombëtare të qytetarisë. Kështu, lidhja ndërmjet tyre mund të realizohet përmes elementeve të mëposhtëm:

- **Konceptet**: Karakteristikat e koncepteve (si drejtësia, barazia, liria etj) duhet të shpjegohen në kohë dhe në hapësirë, pra në kontekste konkrete historike, në të kaluarën dhe në të sotmen.
- **Tema**: Në disa mësime mund të theksohet përmasa e qytetarisë, si për shembull, në çështjet e të drejtave të njeriut.
- **Fusha kurrikulare**: Rishqyrtimi i vazhdueshëm i çështjeve të tilla si demokracia etj., gjatë gjithë ciklit të shkollimit.
- **Përmasa vendore**: historia duhet të ndihmojë në rritjen e pjesëmarrjes qytetare në jetën e bashkësisë, për shembull, duke ndërmarrë projekte ku mund të përfshihen breza të ndryshëm.

3. Së treti, historia ndihmon në edukimin qytetar kur ajo përdoret në debatet për çështje dhe ngjarje të rëndësishme

II. Gjeografia (Dituria e natyrës) dhe qytetaria

1. Çfarë kanë të përbashkët Gjeografia (Dituria e natyrës) dhe qytetaria? Ato kanë të përbashkët:

- **Konceptet**: të drejtat e njeriut, bashkësia, ndërvarësia etj.,
- **Përmbajtjen**: bota si bashkësi globale, sfidat e ndërvarësisë globale etj.
- **Temat**: strehimi, komunikimi etj.

2. Si mund të ndihmojë lënda e gjeografisë në trajtimin e çështjeve të lëndës së qytetarisë:

- Ndihmon nxënësit të kuptojnë më mirë ndikimin e veprimtarisë ekonomike tek njerëzit dhe te bashkësia ku jetojnë.
- Nxjerr në pah marrëdhëniet ndërmjet zhvillimeve vendore, kombëtare dhe globale.
- Nxjerr në pah mundësinë e qytetarëve për të ndikuar në jetën e bashkësisë dhe më gjerë.
- Shqyrton në gjerësi dhe në thellësi çështje të zhvillimit të qendrueshëm.
- Nxit respektin për njerëz dhe kultura të tjera si dhe për mjedisin.

3. Në ç'mënyrë lënda e qytetarisë ndihmon në zhvillimin e lëndës së gjeografisë? Qytetaria:

- Zbulon lidhjet e çështjeve me të cilat merret lënda e gjeografisë me jetën e përditshme të nxënësve dhe rrit interesin e tyre për to.
- Ndihmon nxënësit të kuptojnë rëndësinë e lëndës së gjeografisë.
- Nxit të kuptuarit e çështjeve që lidhen me zhvillimin, për shembull, tregtinë e ndershme.
- Nxit nxënësit të marrin pjesë në zhvillimin e projekteve të ndryshme në bashkësinë ku jetojnë, për shembull, për çështje mjedisore.

2.5. Kompetencat e lëndës dhe tematikat e saj

Procesi i të nxënit në fushën "Shoqëria dhe mjedisi", në të gjitha shkallët, ka në fokus kryesisht zhvillimin e kompetencës shoqërore dhe qytetare, si një ndër kompetencat kyçe si dhe, në sasinë dhe cilësinë e mundshme, të kompetencave të tjera.

Kjo kompetencë përbëhet nga kompetencat personale, ndërpersonale dhe ndërkulturore që përfshijnë dhe lidhen me të gjitha qëndrimet që përgatitin individët për të marrë pjesë në mënyrë të efektshme dhe konstruktive në jetën dhe punën shoqërore dhe, në mënyrë të veçantë, në shoqëritë gjithnjë e më të larmishme, për të zgjidhur konfliktet atje, atëherë dhe kur kjo është e nevojshme.

Kompetenca shoqërore dhe qytetare i përgatit individët për të marrë pjesë plotësisht në jetën qytetare, duke u bazuar në njohuritë për konceptet dhe strukturat shoqërore , ekonomike, politike etj. dhe për t'iu përkushtuar pjesëmarrjes aktive e demokratike.

Nxënësi njeh dhe pranon rëndësinë që ka zhvillimi i kompetencave të qytetarisë për përgatitjen për të marrë pjesë plotësisht në jetën qytetare, duke u bazuar në njohuritë për konceptet dhe strukturat shoqërore dhe politike dhe për t'iu përkushtuar pjesëmarrjes aktive e demokratike.

Nxënësi argumenton rëndësinë që ka kompetenca shoqërore dhe qytetare për të motivuar pjesëmarrjen e efektshme me të tjerët në jetën publike dhe për t'u solidarizuar në zgjidhjen e problemeve që lidhen me komunitetin lokal dhe më gjerë.

Nxënësi argumenton që kompetenca shoqërore dhe qytetare zhvillohet duke u bazuar në njohuritë për ligjësitë dhe konceptet themelore të demokracisë, të drejtësisë, të barazisë, të qytetarisë dhe të të drejtave të njeriut,.

Nxënësi argumenton që kompetenca shoqërore dhe qytetare bazohet në njohuritë historike për ngjarjet dhe prirjet themelore të zhvillimit të historisë së njerëzimit dhe asaj kombëtare, në njohuritë për ligjësitë dhe ngjarjet bashkëkohore dhe në prirjet për të ardhmen.

Nxënësi përdor konceptin e kohës dhe të hapësirës në të gjitha gjykimet dhe vendimmarrjet e tij në fushën e historisë, shoqërisë, filozofisë etj.

Nxënësi zhvillon këndvështrimin e tij hapësinor për botën, kupton vendndodhjen e njerëzve, të rajoneve, të vendeve si dhe të burimeve dhe shpjegon arsyen e kësaj vendndodhjeje.

Nxënësi eksploron konceptet themelore gjeografike dhe marrëdhëniet ndërmjet qenieve njerëzore me mjedisi.

Nxënësi pranon rëndësinë që ka kompetenca shoqërore dhe qytetare për reflektimin kritik e krijues dhe për pjesëmarrjen konstruktive në veprimtaritë e komunitetit ose të fqinjësisë si dhe në proceset e vendimmarrjes, veçanërisht përmes votimit, në nivel vendor, kombëtar dhe evropian.

Nxënësi kupton mënyrën si individët mund të sigurojnë shëndetin e tyre më të mirë mendor, intelektual e fizik, në shërbim të vetes, të familjes dhe të mjedisit të tyre shoqëror. Ata njohin lidhjen e mënyrës së shëndetshme të jetesës me zhvillimin e tyre tërësor dhe veprojnë për të realizuar atë.

Nxënësi njeh konceptet themelore që lidhen me individët, grupet etj. me barazinë dhe mosdiskriminimin gjinor, me shoqërinë dhe kulturën. Ai kupton dhe merr vendime mbi bazën e të kuptuarit të dimensioneve shumëkulturore, ekonomike, ligjore, politike e shoqërore të shoqërisë evropiane si dhe të ndërveprimit të identitetit kulturor kombëtar me atë evropian e më gjerë.

Nxënësi komunikon në mënyrë konstruktive në mjedise të ndryshme dhe shfaq aftësinë për tolerancë, për të shprehur dhe kuptuar këndvështrimet e ndryshme, për të negociuar, për të krijuar besim dhe për të kuptuar ndjenjat dhe qëndrimet e të tjerëve.

Nxënësi është i vetëdijshëm që kompetenca bazohet në ndjenjën e integritetit, të bashkëpunimit, të pohimit të vetvetes pa përjashtuar tjetrin. Ai pranon se individët duhet të interesohen për zhvillimet ekonomike, politike, shoqërore, në nivel kombëtar dhe global dhe për komunikimin ndërkulturor.

Ata vlerësojnë diversitetin, respektojnë të tjerët dhe përgatiten për të kapërcyer paragjykimet dhe për të arritur kompromise.
Nxënësit zhvillojnë vetëdijen për qëllimet, vlerat dhe lëvizjet politike në nivel kombëtar dhe Evropian si dhe vetëdijen për diversitetin dhe identitetin kulturor në Evropë.
Tematikat mbi të cilat është organizuar përmbajtja e programit, kanë të bëjnë me njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat, nëpërmjet të cilave, do të realizohen këto kompetenca. Shkathtësitë dhe qëndrimet, ashtu sikurse njohuritë, janë objekt i të nxënit të rregullt dhe progresiv. Shkathtësitë dhe aftësitë u lejojnë nxënësve, që nën udhëheqjen e mësuesit apo në mënyrë të pavarur, të ndërtojnë, përvetësojnë, mobilizojnë njohuritë dhe të reflektojnë mbi to. Këto tematika janë

- Individët, grupet, shoqëria.
- Kultura.
- Prodhimi, shpërndarja dhe konsumi.
- Pushteti, autoriteti, qeverisja.

2.6. Koha mësimore për tematikë për secilën klasë

Programi i lëndës së qytetarisë (Edukim për shoqërinë klasa K-2) zhvillohet në 35 orë mësimore në vit. Programi specifikon orët e sugjeruara për secilën tematikë, për secilën klasë. Orët e sugjeruara përfshijnë njohuritë e reja, punët praktike, detyrat apo projektet, vëzhgimet në natyrë, testimet e ndryshme. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë me 10% (shtesë ose pakësim) orët e rekomanduara për secilën tematikë.

3. **Tabela.** Orët përkatëse mësimore të tematikave për klasën përgatitore

4. Tematika 5. 6. Shkalla	Individët, grupet, shoqëria	Kultura	Kronologjia, ndryshimi dhe vazhdimësia	Ndërvarësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve dhe mjediseve	Pushteti, autoriteti, qeverisja	Proceset shoqërore	Prodhimi, konsumi, shpërndarja	Totali i orëve
Klasa e parë	17				7		6	30
Klasa e dytë	17				7		6	30
Klasa e tretë		12			12		6	30
Klasa e katërt	12	7			5		6	30
Klasa e pestë	10				13		7	30
Klasa e gjashtë	12	12					6	30
Klasa e shtatë					23		7	30
Klasa e tetë	23						7	30
Klasa e nëntë					30			30

3. REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE PËR KLASAT 6-9

Në programin e qytetarisë për të gjitha shkallët janë paraqitur rezultatet e të nxënit sipas tematikave të kurrikulës bërthamë. Rezultatet e të nxënit shprehen në terma njohurish, aftësish dhe qëndrimesh**.** Tematikat dhe renditja e tyre nuk nënkuptojnë që përmbajtja vjetore, përgjatë vitit shkollor, duhet të zhvillohet e ndarë në këtë renditje. Kombinimi dhe ndarja e njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve në situata të nxëni, kapituj ose grupe temash e njësi mësimore, si dhe renditja e tyre është e drejtë e përdoruesve të programit (më kryesorët janë autorët e teksteve dhe mësuesit). Sasia e orëve mësimore për secilën tematikë është *relativisht* rekomanduese.

Klasa e gjashtë

Tematika: Individët, grupet, shoqëria		
Nxënësit kuptojnë mënyrën si formohen, ruhen dhe ndryshojnë marrëdhëniet shoqërore. Ata dallojnë dhe shpjegojnë rolin dhe ndikimin e ndryshëm që kanë në shoqëri lloje dhe forma të caktura institucionesh sociale si: familja, shkolla, organizatat qytetare, arsimore, qeveritare dhe fetare dhe shqyrtojnë ndikimin e tyre në jetën e njerëzve. Ata studiojnë larminë e marrëdhënieve midis individëve dhe grupeve në shoqëri, eksplorojnë faktorët, që qëndrojnë në themel të tyre, mënyrën si funksionojnë dhe ndryshojnë. Nxënësit marrin vendime mbi bazën e njohurive të fituara në nivele të ndryshme shkollimi, për qëndrime e sjellje të ndryshme, që kanë lidhje me jetën dhe bashkëjetesën paqësore në shoqëri.		
Rezultatet e të nxënit Komuniteti Orë të sugjeruara:12 orë		
Njohuritë	**Shkathtësitë dhe aftësitë**	**Qëndrime dhe vlera**
Nxënësi njihet me shërbimet që janë të domosdoshme për jetën normale të një komuniteti dhe me nevojat që ato plotësojnë në	Nxënësi: • liston shërbimet që duhet të kryhen në një komunitet në interes të të gjithë anëtarëve të komunitetit dhe për krijimin dhe për	Nxënësi: • merr pjesë në mënyrë vullnetare në veprimtaritë e

këtë komunitet. Nxënësi njihet me institucionet kryesore që janë përgjegjëse për shërbimet që kryhen në një komunitet. Ai mbledh opinione nga prindërit ose anëtarë të komunitetit në lidhje me shkallën në të cilën ata mendojnë se shërbimet në komunitet kryhen si duhet. Ai ndërton edhe mendimin e tij në lidhje me shërbimet që kryhen ose duhet të kryhen në komunitetin në të cilin bën pjesë, duke filluar nga ato që ai vë re në komunitetin e vogël të shkallës, pallatit e më tej të lagjes. Nxënësit i jepet mundësia që të shqyrtojë rolin që anëtarët e një komuniteti mund të luajnë në ndihmë të institucioneve në kryerjen e shërbimeve komunitare. Ai eksploron disa nga sjelljet e anëtarëve të komunitetit në të cilin jeton në shërbim të tij ose jo. Nxënësi shqyrton shkallën e pjesëmarrjes së anëtarëve të komunitetit në zgjidhjen e problemeve të komunitetit dhe identifikon e analizon faktorët që ndikojnë në shkallën e pjesëmarrjes së qytetarëve në zgjidhjen e problemeve të komunitetit, veçanërisht në jetën në bashkëpronësi.	ruajtjen e një komuniteti të shëndoshë; • dallon përgjegjësinë e pushtetit vendor në kryerjen e shërbimeve në dobi të komunitetit si: shërbimet publike, rendi dhe qetësia publike, mirëmbajtja dhe mbrojtja e mjedisit etj.; • identifikon raste kur pushteti vendor nuk i ka kryer si duhet detyrat e tij ndaj komunitetit; • vjel opinionet e anëtarëve të komunitetit për cilësinë e kryerjes së shërbimeve në komunitet; • diskuton për disa nga shërbimet komunitare që mund të realizohen më mirë në shërbim të komunitetit dhe sugjeron ide për përmirësimin e tyre; • përcakton shërbimet komunitare, në të cilat roli i qytetarëve është shumë i rëndësishëm; • dallon përgjegjësitë e qytetarëve në shërbim të komunitetit, në varësi të llojit të shërbimit; • vlerëson shkallën në të cilët qytetarët, në komunitetin e tyre, luajnë rolin e tyre në shërbim të komunitetit; • analizon disa nga shkaqet e pjesëmarrjes së dobët të qytetarëve në komunitet; • vlerëson shkallën në të cilën ata ndihen përgjegjës për komunitetet në të cilat bëjnë pjesë (shkollë, pallat, lagje etj.); • shpjegon arsyet e pjesëmarrjes të tyre së ulët në shërbim të komunitetit etj; • diskuton për mundësitë e rritjes së	klasës dhe të komunitetit, në emër të së mirës së përbashkët.

	përgjegjësisë dhe të pjesëmarrjes qytetare në shërbim të komunitetit.	

Tematika: Kultura

Nxënësit kuptojnë si qeniet njerëzore krijojnë, mësojnë, ndajnë së bashku dhe përshtaten ndaj kulturës. Ata vlerësojnë rolin e kulturës në formimin e jetës dhe të shoqërisë, ku jetojnë, si dhe jetës dhe shoqërisë së të tjerëve dhe marrin vendime mbi bazën e njohurive për kulturën në faza të ndryshme të shkollimit të tyre, në emër të respektimit të larmisë kulturore dhe të bashkëjetesës paqësore ndërmjet njerëzve dhe kulturave.

Rezultatet e të nxënit
Kultura
Orë të sugjeruara:12 orë

Njohuritë	Shkathtësitë dhe aftësitë	Qëndrime dhe vlera
Nxënësit i kërkohet të vëzhgojë, në klasë ose në komunitete të tjera, raste qëndrimesh të ndryshme për të njëjtën dukuri. Atij i mundësohet, me anë shembuj të ndryshëm, të kuptojë se një ndër arsyet përse njerëz të ndryshëm mbajnë qëndrime të ndryshme, për të njëjtën dukuri, është prejardhja e tyre e ndryshme kulturore ose nënkulturore. Nxënësit mësojnë disa nga elementët e kulturës si gjuha, muzika, veshjet e më tej vlerat, normat etj., të cilat i dallojnë grupet që i përkasin kulturave të ndryshme. Ata dallojnë ndryshimet që shokë të klasës shprehin si rrjedhojë e prejardhjes nga zona të ndryshme	Nxënësi: • dallon faktin që individë të ndryshëm në grupin, në klasën, ku bën pjesë, kanë pikëpamje dhe përjetime të ndryshme për ngjarje, njerëz ose përvoja të ndryshme; • lidh pikëpamjet e tiparet e ndryshme që janë karakteristikë e disa grupeve me përkatësinë e tyre kulturore; • përshkruan se si njerëzit me prejardhje të ndryshme kulturore, me këndvështrime dhe pikënisje të ndryshme interpretojnë informacionet dhe përvojat; • tregon me shembuj ndikime të gjuhës, të letërsisë, të arteve, traditave, bindjeve, vlerave dhe sjelljeve në zhvillimin dhe tejçimin e kulturës; • dallon dhe përshkruan shembuj të reagimit të ndryshëm të individëve ose	Nxënësi: • pranon si plotësues të vetes individët e kulturave të ndryshme; • pranon si të natyrshme faktin që njerëz nga kultura të ndryshme të kenë pikëpamje ose këndvështrime të ndryshme, për çështje ose dukuri të caktuara të shoqërisë etj; • respekton diversitetin në shoqëri etj.

të vendit. Ata njihen me raste konfliktesh mes njerëzish, të cilat kanë pasur si shkak dallimet për arsye kulturore dhe disa nga pasojat e dëmshme që këto konflikte sjellin për individin, komunitetin, shoqërinë. Ata ftohen të eksplorojnë në komunitetin, ku jetojnë, rastet e konflikteve ndërmjet shokëve e shoqeve për arsye të dallimeve që ekzistojnë ndërmjet tyre dhe sugjerojnë sjelljet pozitive, për zgjidhjen dhe parandalimin e tyre. Ata ftohen në situata që kërkojnë zgjidhje konflikti dhe mësojnë procedurat e zgjidhjes paqësore të konfliktit.	grupeve të ndryshme ndaj dukurive të ndryshme etj., mbi bazën e pikëpamjeve, vlerave dhe bindjeve të tyre; • dallon raste konfliktesh që shkaktohen nga qëndrimet e ndryshme që njerëz nga kultura ose nënkultura të ndryshme mbajnë ndaj të njëjtës sjellje ose dukuri; • shpjegon se njerëzit nga kultura të ndryshme, janë të ngjashëm në shumë aspekte të rëndësishme, si qenie njerëzore që gëzojnë të njëjtat të drejta pavarësisht nga dallimet për arsye kulture, gjinie, race etj.	

Tematika: Prodhimi, shpërndarja dhe konsumi

Përmes kësaj tematike nxënësit fitojnë njohuri për mënyrën si njerëzit organizojnë prodhimin, shpërndarjen dhe konsumin e të mirave e të shërbimeve dhe njihen e kuptojnë çështjet themelore, që lidhen me vendimet në fushën e veprimtarisë ekonomike. Ata njihen në përputhje me nivelin e shkollimit dhe të kurrikulës, me konceptet kryesore ekonomike dhe rëndësinë që ka njohja e tyre për jetën e tij dhe të shoqërisë. Në këtë mënyrë, mundësohet edhe reazimi i kompetencës ekonomike, që nënkupton njohuri për funksionimin e botës ekonomike dhe aftësi për të vepruar me mençuri në këtë botë.

Rezultatet e të nxënit
Tregu global
Orë të sugjeruara: 6 orë

Njohuritë	**Shkathtësitë dhe aftësitë**	**Qëndrime dhe vlera**
Duke punuar në grup nxënësit identifikojnë produktet e importuara në listën e produkteve që gjenden në klasë. Ata fillojnë të bëjnë të	Nxënësi: • përkufizon tregtinë;	Nxënësi: • pranon ndërvarësinë si faktor përcaktues;

tyren idenë se tregtia me vendet e tjera ndikon edhe jetën e tyre të përditshme. Ata kuptojnë se tregtia botërore ndodh kur kombet dëshirojnë ose kanë nevojë për burime ose shërbime nga vendet e tjera, pasi vetë nuk janë në gjendje t'i plotësojnë ato me kosto të ulët ose të pranueshme e të mundshme për ta. Nxënësit do të mësojnë që kombet përdorin disa metoda ose rrugë për të rritur përfitimet e tyre nga tregtia. Për të shmangur konfliktet dhe për të lehtësuar shkëmbimet tregtare shtetet bëjnë marrëveshje dy ose më shumëpalëshe. Nxënësit punojnë në grupe për të identifikuar dhe për të kuptuar praktikat e biznesit që përdoren në vende të tjera. Ata zbulojnë që këto praktika mund të jenë të ndryshme në vende të ndryshme dhe që njohja e tyre mund të ndikojë pozitivisht në tregti. Nxënësi zbulojnë si lëvizja dhe vendqëndrimi i njerëzve lehtëson tregtinë ndërkombëtare. Ata diskutojnë shembuj të emigrimit dhe, përmes veprimtarive krijuese, kuptojnë dhe hyjnë më thellë në jetën e emigrantëve. Ata mësojnë që mundësitë ekonomike shpeshherë janë forca shtytëse për emigracionin dhe tregtinë globale. Nxënësit zbulojnë si përparimet në fushën e komunikimit dhe të transportit kanë rritur rendimentin dhe kanë lehtësuar tregtinë botërore. Nga mjetet e lëvishme deri te interneti, nxënësit janë në gjëndje të ndjekin	• shpjegon pse vendet zhvillojnë tregti me njëri-tjetrin; • rendit të paktën 5 produkte të importuara nga vendet e tjera dhe të tregon vendodhjen e tyre në hartën e botës; • identifikon interesat, tarifat, subvencionet, embargot dhe standardet si pengesa tregtare që qeveritë përdorin për të kontrolluar tregtinë dhe për të rritur përftimet për vendet e tyre; • përshkruan si marrëveshjet shumëpalëshe mund të lehtësojnë tregtinë; • përshkruan rolin e Organizatës Botërore të Tregtisë në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve tregtare ndërmjet shteteve; • shpjegon si aspektet kulturore të një biznesi ndryshojnë nga njeri vend në tjetrin; • zhvillon plane grupi për të krijuar një biznes të tyre në fushën e ushqimit, duke mësuar nga praktikat e biznesit të përzgjedhura nga vendet e tjera; • Përshkruan arsyet pse njerëzit lëvizin nga një vend në tjetrin, veçanërisht në kërkim të mundësive ekonomike; • jep shembuj të kontributit të emigrantëve në vendet e reja dhe të vështirësive të mëdha, me të cilat ndeshen të	• identifikon dhe respekton kontributet e të gjitha vendeve në fuqizimin e ekonomisë botërore etj.

informacionin dhe ndikimion e tij në ekononomitë botërore. Për të marrë pjesë në tregtinë botërore, bizneset dhe individët duhet të jenë në gjendje të blejnë të mira dhe shërbime. Nxënësit do të mësojnë se vendet kanë monedha të ndryshme që kanë vlera të ndryshme. Për të blerë të mira nga një vend tjetër, zakonisht është e nevojshme të përdorin monedhën vendase. Disa vende europiane e kanë lehtësuar këtë proces, duke përdorur euron si monedhë të përbashkët.	porsaardhurit; • shpjegon tregtinë globale dhe emigrimin si mjete të shkëmbimit ndërkombëtar të burimeve njerëzore. • përshkruan si përmiresimet në teknologji dhe në transport dhe shkembimi i ideve kanë ndikuar në rrjedhën e informacionit dhe në rritjen e rendimentit; • llogarit rendimentin; • rendit shembuj të zhvillimeve teknologjike përgjatë historisë; • shpjegon përse tregtia ndërkombëtare kërkon shkëmbimin e monedhave; • këmben lekun me monedha të tjera (euro, $ etj.), duke përdorur kursin e këmbimit; • argumenton përse vendet mund të mbështesin ose të kundërshtojnë vendosjen e një monedhe të përbashkët.	

Klasa 7

Tematika: Pushteti, autoriteti, qeverisja

Përmes kësaj tematike, nxënësit fitojnë dije dhe ndërtojnë njohuri për rregullat e jetës kolektive e kushtet demokratike për zbatimin e tyre, si dhe për mundësitë që ekzistojnë në një shoqëri demokratike në të gjitha nivelet e jetës politike. Ata ndërtojnë njohuri për institucionet publike demokratike dhe për rregullat e lirisë dhe të vepruarit, dhe ndërgjegjësohen që ndërtimi i institucioneve demokratike dhe gëzimi i këtyre lirive, janë përgjegjësi e të gjithë qytetarëve.

Rezultatet e të nxënit
Rregullat, ligjet dhe rolil i tyre në shoqëri
Orë të sugjeruara: 6 orë

Njohuritë	Shkathtësitë dhe aftësitë	Qëndrime dhe vlera
Nxënësit duhet të vlerësojnë rëndësinë e veprimit të ligjit, të rregullave dhe zakoneve në shoqëri, të analizojnë burimet, qëllimet dhe funksionet e ligjit dhe të mbajnë qëndrim në mbrojtje të ligjeve. Ligjet dhe rregullat nuk janë të dhëna njëherë e përgjithmonë. Ato ndryshojnë nën ndikimin e faktorëve politikë, ekonomikë dhe socialë. Karakteristikë e demokracisë është përmirësimi i vazhdueshëm i ligjeve dhe pjesëmarrja e gjerë e qytetarëve në procesin e hartimit dhe zbatimit të tyre. Nxënësit duhet të jenë të aftë të shpjegojnë kush i bën ligjet, procedurat e hartimit dhe rrugët që sigurojnë zbatimin e tyre.	Nxënësi: • përshkruan përmbajtjen e koncepteve; ligje, rregulla dhe zakon; • bën dallimin ndërmjet ligjeve dhe normave morale; • analizon vlerat (morale, politike e shoqërore etj.) që shërbejnë si burim për ligjet; • vëzhgon ndikimin e ligjeve dhe të rregullave në familje, shkollë dhe komunitet; • shpjegon ndikimin e ligjit në jetën personale dhe shoqërore; • vlerëson rolin e gjykatave, të policisë dhe të qytetarëve në zbatimin e ligjit; • analizon faktorët që çojnë në ndryshimin e ligjit; • përshkruan procedurat për përcaktimin e ligjit;	Nxënësi: • merr pjesë në mënyrë vullnetare në veprimtaritë e klasës dhe të komunitetit, në emër të së mirës së përbashkët; • merr pjesë në diskutimin dhe formulimin e rregullave në shkollë, familje dhe komunitet; • diskuton për faktorët që ndikojnë në zbatimin e ligjit dhe të rregullave.

	- përshkruan procedurat e hartimit dhe të zbatimit të disa lloje ligjesh; - tregon procedurat e hartimit të rregullores së shkollës; • vlerëson ndikimin e rregullave e ligjeve të shkollës në ushtrimin e të drejtave dhe të përgjegjësive të nxënësve.	
Rezultatet e të nxënit Të drejtat e njeriut Orë të sugjeruara: 5 orë		
Njohuritë	**Shkathtësitë dhe aftësitë**	**Qëndrime dhe vlera**
Në një shoqëri demokratike, detyrë kryesore e qeverisë është mbrojtja e të drejtave dhe e lirive të individit. Por, sado i përsosur të jetë shteti, këto liri dhe të drejta nuk garantohen në qoftë se qytetarët nuk janë të ndërgjegjësuar për të drejtat, detyrat dhe përgjegjësitë e tyre dhe nuk veprojnë individualisht apo në grup për t'i mbrojtur ato. Në këtë kontekst, nxënësit duhet të njohin kategoritë e të drejtave, lidhjet e tyre me detyrat, përgjegjësitë dhe format e veprimit qytetar në mbrojtje të të drejtave.	Nxënësi: • dallon dhe përshkruan përmbajtjen e të drejtave të njeriut; • tregon nga burojnë të drejtat e njeriut; • liston dokumentet kryesore ndërkombëtare dhe kombëtare për të drejtat e njeriut, si: - Deklarata e përgjithshme e të drejtave të njeriut; - Ligji kushtetues "Për të drejtat dhe liritë themelore të njeriut"; - Konventa për të drejtat e fëmijës; - Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut; • shpjegon rëndësinë individuale dhe shoqërore të të drejtave personale, ekonomike dhe politike, si dhe lidhjen ndërmjet tyre: - dallon të drejtat e fëmijës në legjislacion; - dallon parimet themelore të	Nxënësi: • merr pjesë në mënyrë vullnetare në veprimtaritë e klasës dhe të komunitetit, në emër të të drejtave të njeiut; • vëzhgon zbatimin e të drejtave të fëmijës: - grumbullon të dhëna nga shtypi, organizon diskutime, shkruan letra, përfshihet në veprimtari shoqërore etj; • mbikëqyr problemet e të drejtave të njeriut në komunitetin, ku bën pjesë (familje, shkollë, në komunitetin lokal etj.).

	Konventës për të drejtat e fëmijës; - përshkruan të drejtat e pakicave etj. • analizon dhe vlerëson problemin e të drejtave të njeriut në komunitetin ku bëjnë pjesë (familje, shkollë, në komunitetin lokal etj.).	
Rezultatet e të nxënit Përgjegjësitë Orë të sugjeruara: 3 orë		
Njohuritë	**Shkathtësitë dhe aftësitë**	**Qëndrime dhe vlera**
Përgjegjësitë personale - Kujdesi për veten, - kujdesi për familjen, - të qenit i përgjegjshëm për veprimet që kryen, - respektimi i të drejtave të të tjerëve, - respektimi i vlerave morale. ***Përgjegjësitë shoqërore*** - Zbatimi i ligjeve, - pagimi i taksave, - kontributi për të mirën e përgjithshme, - respektimi i të drejtave të të tjerëve, - votimi, - marrja e informacionit për problemet publike, - pjesëmarrja në zgjidhjen e problemeve publike.	Nxënësi: • dallon përgjegjësinë personale nga ajo shoqërore; • shpjegon se cilat janë përgjegjësitë qytetare; • kategorizon përgjegjësitë e tyre personale dhe shoqërore në komunitet; • analizon burimet e përgjegjësive; • vlerëson rëndësinë individuale dhe shoqërore të plotësimit të përgjegjësive dhe analizon shkaqet dhe pasojat në rast mosplotësimi; • evidenton nga jeta e përditshme problemet që lidhen me përgjegjësitë qytetare dhe zgjedh qëndrimin e tij.	Nxënësi: • vëzhgon në vazhdimësi dhe nxjerr në pah nga jeta e përditshme problemet që lidhen me përgjegjësitë qytetare; • zgjedh qëndrimin e tij në lidhje me detyrat e tij si qytetar në klasa e në komunitet.
Rezultatet e të nxënit **Detyrat qytetare**		

Orë të sugjeruara: 3 orë		
Njohuritë	**Shkathtësitë dhe aftësitë**	**Qëndrime dhe vlera**
Detyra qytetare Detyra morale ndaj tjetrit dhe shoqërisë: - besnikëria ndaj atdheut, - respekti për të tjerët, - respektimi i njerëzve të zgjedhur etj. Detyra ndaj vetes: - arsimimi - higjena etj. Detyra ndaj shoqërisë: - pjesëmarrja në votime, - respektimi i tjetrit, - respektimi i ligjit, - pjesëmarrja në qeverisje, - kritika ndaj njerëzve të zgjedhur etj.	Nxënësi: • përshkruan detyrat e qytetarëve; • dallon ligjet dhe institucionet që garantojnë realizimin e detyrave qytetare; • analizon dhe vlerëson raste nga jeta e përditshme që lidhen me realizimin ose jo të detyrave qytetare; • evidenton, nga jeta e përditshme, problemet që lidhen me përgjegjësitë qytetare dhe zgjedh qëndrimin e tij; • vlerëson detyrat e tyre individuale dhe shoqërore; • zbaton njohuritë, duke ndërmarrë veprime konkrete (individuale ose në grup) për zbatimin e detyrave qytetare.	Nxënësi: • mbikëqyr veprimtarinë e përditshme në klasë, në komunitet dhe më gjerë, për të nxjerrë fakte që dëshmojnë për shkallën, në të cilën nxënësit, mësuesit dhe qytetarët janë të prirur dhe të gatshëm të përmbushin detyrat e tyre qytetare.
Rezultatet e të nxënit **Pjesëmarrja qytetare** Orë të sugjeruara: 6 orë		
Njohuritë	**Shkathtësitë dhe aftësitë**	**Qëndrime dhe vlera**
Pjesëmarrja qytetare Qytetari Shoqëria civile Qeverisje demokratike	Nxënësi: • përshkruan konceptin qytetari, pjesëmarrje qytetare dhe shoqëri civile; • përshkruan dhe ilustron format e pjesëmarrjes qytetare; • identifikon veprimin e parimeve themelore të qeverisjes demokratike në jetën e komunitetit në qytetin dhe vendin tonë;	Nxënësi: • demonstron përkushtim ndaj së mirës së përgjithshme; • mbikëqyr politikën e qeverisë së klasës, të shkollës dhe vendit, për të identifikuar hapësirat e pjesëmarrjes qytetare;

Parime të qeverisjes demokratike Politikë publike Opinioni shoqëror Konflikti	• analizon ndikimin e formave të ndryshme të opinionit shoqëror në veprimtarinë e qeverisë; • analizon përgjegjësitë e qeverisë ndaj qytetarëve dhe anasjelltas; • vlerëson mënyrat me anë të të cilave qytetarët mund të ndikojnë për ndryshime pozitive në qeverisje; • shpjegon rolet e qytetarit në një shoqëri demokratike; • demonstron aftësi komunikimi në grup, në marrjen e vendimeve dhe zgjidhjen e konflikteve me mjete demokratike; • shpjegon ndikimin e veprimit qytetar në formulimin e politikave publike dhe marrjen e vendimeve;	• merr pjesë në diskutime publike në klasë, në shkollë ose në komunitet.
Tematika: Prodhimi, shpërndarja dhe konsumi Përmes kësaj tematike nxënësit fitojnë njohuri për mënyrën si njerëzit organizojnë prodhimin, shpërndarjen dhe konsumin e të mirave e të shërbimeve dhe njihen e kuptojnë çështjet themelore, që lidhen me vendimet në fushën e veprimtarisë ekonomike. Ata njihen, në përputhje me nivelin e shkollimit dhe të kurrikulës, me konceptet kryesore ekonomike dhe rëndësinë që ka njohja e tyre, për jetën e tyre dhe të shoqërisë. Në këtë mënyrë, mundësohet edhe realizimi i kompetencës ekonomike, që nënkupton njohuri për funksionimin e botës ekonomike dhe aftësi për të vepruar me mençuri në këtë botë.		
Rezultatet e të nxënit **Ekonomi për sukses** **Orë të sugjeruara: 7 orë**		
Njohuritë	**Shkathtësitë dhe aftësitë**	**Qëndrime dhe vlera**

Nxënësit zgjedhin për të kuptuar më mirë konceptin e njohjes së vetvetes - vetëdijen për aftësitë e tyre, interesat dhe vlerat – gjatë shqyrtimit të arsimit, karrierës dhe zgjedhjeve të tjera për jetën. Nxënësit mësojnë të vendosin qëllime për të ardhmen e tyre financiare. Ata luajnë lojën "Qofsh i suksesshëm" për të parë lidhjet ndërmjet financave vetjake, aftësimit dhe karrierës Nxënësit zgjedhin Kartat e punësimit dhe vëzhgojnë, se si punë të ndryshme sigurojnë të ardhura të ndryshme mujore. Duke u bazuar në këto të ardhura, nxënësit vlerësojnë koston oportune dhe e marrin atë parasysh, kur marrin vendimet për buxhetin. Nxënësit shqyrtojnë mënyrat si konsumatorët paguajnë për të mirat dhe shërbimet e tyre. Ata diskutojnë avantazhet dhe disavantazhet e përdorimit të kartës së debitit dhe kreditit. Nxënësit shqyrtjnë si përcaktohen pikët e kreditit (besueshmëria e një kreditori për të shqyer kredinë e tij) dhe mësojnë për pasojat e një raporti pozitiv dhe negativ krediti. Nxënësit mësojnë se jeta e ka riskun pjesë të saj dhe sigurimi vetjak dhe përgjegjësia vetjake ndihmojnë në pakësimin e pasojave financiare të humjes ose lëndimit.	Nxënësi: • përdor reflektimet e tij vetjake për të shpjeguar njohjen e vetvetes; • zbaton aftësitë e tij, interesat dhe vlerat për të përcaktuar rrugët e tij të mundshme të karrierës. • identifikon lidhjet ndërmjet vendosjes së qëllimeve, financave vetjake, arsimit dhe karrierës; • zbaton vendimmarrjen në zgjedhjet për arsimin dhe karrierën. • tregon rëndësinë e një buxheti të bilancuar për të gjithë punëtorët; • përcakton termin "të ardhura" dhe bën dallimin ndërmjet konceptit "e ardhur neto" dhe "e ardhur bruto"; • tregon rrugët për balancimin e buxhetit. • identifikon ndryshimin ndërmjet kartës së debitit dhe kartës së kreditit; • shpjegon avantazhet dhe dizavantazhet e secilës kartë; • argumenton rëndësinë e përgjegjësive vetjake për vendimet financiare; • përshkruan pasojat e favorshme dhe të pafavorshme të pikëve të ulta dhe të larta të kredit (besueshmëria e kreditimit); • shpjegon veprimet që shkaktojnë uljen dhe rritjen e besueshmërisë së kreditorit. • eksploron koston dhe pasojat e riskut;	Nxënësi: • përpiqet të jetë korrekt në përdorimin e kartës së kreditit; • demostron përgjegjësi për vendimet financiare që ndikojnë veten dhe të tjerët.

	• shpjegon se si sigurimi është një mjet për të pakësuar rrezikun e mundshëm financiar; • vlerëson rolin e përgjegjësisë vetjake në pakësimin e riskut.	

REZULTATET E TË NXËNIT SIPAS TEMATIKAVE PËR SHKALLËN E KATËRT

KLASA 8

Tematika: Individët, grupet, shoqëria

Nxënësit kuptojnë mënyrën si formohen, ruhen dhe ndryshojnë marrëdhëniet shoqërore. Ata dallojnë dhe shpjegojnë rolin dhe ndikimin e ndryshëm që kanë në shoqëri lloje dhe forma të caktura institucionesh sociale si: familja, shkolla, organizatat qytetare, arsimore, qeveritare dhe fetare dhe shqyrtojnë ndikimin e tyre në jetën e njerëzve. Ata studiojnë larminë e marrëdhënieve midis individëve dhe grupeve në shoqëri, eksplorojnë faktorët, që qëndrojnë në themel të tyre, mënyrën si funksionojnë dhe ndryshojnë. Nxënësit marrin vendime mbi bazën e njohurive të fituara në nivele të ndryshme shkollimi, për qëndrime e sjellje të ndryshme, që kanë lidhje me jetën dhe bashkejetesën paqësore në shoqëri.

Rezultatet e të nxënit
Unë dhe të tjerët
Orë të sugjeruara: 7 orë

Njohuritë	Shkathtësitë dhe aftësitë	Qëndrime dhe vlera
I ndryshëm. I barabartë. Prirje. E kaluara. E sotmja. E ardhme e dëshiruar. Kushtëzim i ndërsjellë. Ndërvarësi. Mundësi të kufizuara.	Nxënësi: • tregon që njerëzit ndryshojnë nga njëri-tjetri në drejtime të ndryshme, por ata ndajnë shumë gjëra të përbashkëta; • tregon që gjërat e përbashkëta që ata kanë me moshatarët e tyre janë shumë më të rëndësishme se dallimet; • identifikon disa nga interesat e përbashkëta që kanë me moshatarët e tyre të klasës ose të lagjes, pavarësisht nga ndryshimet që kanë; • identifikon sfidat e ngjashme me te cilat duhet të përballen gjatë jetë së tyre rinore (shkolla, argëtimi, e ardhmja etj.); • përshkruan mundësitë dhe kufizimet e tij në plan individual për plotësimin e interesave e ëndrrave të tyre dhe nevojën që ata kanë për	Nxënësi: • përpiqet të njohë vlerat e të tjerëve; • mbron hapur idenë e domosdoshmërisë së bashkëpunimit me të tjerët si domosdoshmëri pë zhvillim; • pohon vlerat e tij në mënyrë pozitive, duke pranuar vlerat dhe kontributet e të tjerëve ndaj të mirës së përbashkët në mjedisin ku jeton; • tregon gadishmëri për të bashkëpunuar me të tjerët etj.

	të tjerët;
	• përshkruan dhe të shpjegon se si njerëzit kanë nevojë për njëri-tjetrin në nivelin:
	  ○ Vetjak,
	  ○ familjar,
	  ○ e grupit shoqëror
	  ○ e lagjes etj.
	• përshkruan si kanë ndryshuar këto marrëdhënie ndërvarësie gjatë jetës së tij;
	• parashikon mundësinë e ndërvarësisë në të ardhmen, duke u bazuar në studimin e së kaluarës dhe në zbulimin e prirjeve të sotme;
	• tregon çfarë mund të bëjnë ata sot në mënyrë që të sjellin të ardhmen e dëshiruar ose të frenojnë të ardhmen e padëshiruar.	

Rezultatet e të nxënit

Ne dhe Europa

Në këtë temë nxënësit vijojnë me eksplorimin e tipareve të përbashkëta dhe dalluese të shqiptarëve dhe të Evropës. Ata mësojnë të vlerësojnë kulturën dhe traditën kulturore të Shqipërisë, ndërkohë që respektojnë realisht edhe kulturën dhe traditat kulturore të Evropës. Ata fillojnë të mendojnë si qytetarë të Evropës, pjesë e së cilës do të jenë realisht së shpejti.

Orë të sugjeruara: 5 orë

Njohuritë	**Shkathtësitë dhe aftësitë**	**Qëndrime dhe vlera**
I ndryshëm. I barabartë. Prirje. E kaluara. E sotmja.	Nxënësi: • tregon që njerëzit ndryshojnë nga njëri-tjetri në drejtime të ndryshme, por ata ndajnë shumë gjëra të përbashkëta; • tregon që gjërat e përbashkëta që ata kanë me moshatarët e tyre janë shumë më të rëndësishme se dallimet; • identifikon disa nga interesat e përbashkëta që kanë me moshatarët e tyre të klasës ose të	Nxënësi: • identifikon vlerat e tij vetjake, të grupit dhe të shoqërisë ku jeton; • pranon nevojën e bashkëveprimit me të tjerët për mirëqënien e tij, të vendit dhe më gjerë; • identifikon vlerat pozitive

E ardhme e dëshiruar. Kushtëzim i ndërsjellë. Ndërvarësi. Mundësi të kufizuara.	lagjes, pavarësisht nga ndryshimet që kanë; • identifikon sfidat e ngjashme, me te cilat duhet të përballen gjatë jetë së tyre rinore (shkolla, argëtimi, e ardhmja etj.); • përshkruan mundësitë dhe kufizimet e tij në plan individual për plotësimin e interesave e ëndrrave të tyre dhe nevojën që ata kanë për të tjerët; • përshkruan dhe të shpjegon se si njerëzit kanë nevojë për njëri-tjetrin në nivelin: o Vetjak, o familjar, o e grupit shoqëror o e lagjes etj. • përshkruan si kanë ndryshuar këto marrëdhënie ndërvarësie gjatë jetës së tij; • parashikon mundësinë e ndërvarësisë në të ardhmen, duke u bazuar në studimin e së kaluarës dhe në zbulimin e prirjeve të sotme; • tregon çfarë mund të bëjnë ata sot në mënyrë që të sjellin të ardhmen e dëshiruar ose të frenojnë të ardhmen e padëshiruar.	dhe traditën kulturore të Evropës; • përpiqet të gjejë pikat e përbashkëta të kulturës së vendit të tij dhe të Evropës, si bazë për integrimin të natyrshëm të Shqipërisë në Evropë; • përpiqet të zhvillojë vlerat pozitive të Evropës në mjedisin ku jeton etj.

Rezultatet e të nxënit

Shqipëria dhe Europa

Gjatë realizimit të kësaj teme, nxënësit duhet të aftësohen **t**ë përshkruajnë rolin dhe qëllimet themelore të organizmave të tillë evropianë si: Këshilli i Evropës dhe Bashkimi Evropian dhe të tregojnë ndikimin pozitiv ose negativ të bashkëpunimit të Shqipërisë me Evropën ose me gjerë, në jetën e individit, të familjes, të ekonomisë dhe të kombit shqiptar.

Orë të sugjeruara: 5

Njohuri	**Shkathtësi dhe aftësi**	**Vlera dhe qëndrime**
Organizëm evropian. Këshilli i Evropës. Bashkimi Evropian.	Nxënësi**:** • përshkruan rolin dhe qëllimet themelore të organizmave të tillë evropianë si: Këshilli i	Nxënësi: • shpreh mendimin e tij për forma ose nivele

Bashkëpunim kulturor.
Bashkëpunim ligjor.
Bashkëpunim politik.
Bashkëpunim arsimor.
Ndikim pozitiv.
Ndikim negativ.
	Evropës dhe Bashkimi Evropian etj.;
	• flet, duke përdorur shembuj, për rëndësinë e bashkëpunimit të vendit tonë me Evropën e organizmat e saj:
	  ○ Në fushën kulturore,
	  ○ në fushën ekonomike,
	  ○ në fushën arsimore,
	  ○ në fushën shtetërore,
	  ○ në fushën ligjore.
	• tregon, duke përdorur shembuj të ndryshëm, ndikimin pozitiv ose negativ të bashkëpunimit të Shqipërisë me Evropën ose me gjerë, në jetën e individit, të familjes, të ekonomisë dhe të kombit shqiptar;
		bashkëpunimi që të jenë në interes të ndërsjellë të Evropës, të Shqipërisë dhe të shqiptarëve.

Rezultatet e të nxënit Ne dhe problemet globale Nëpërmjet kësaj teme nxënësit nxiten të mendojnë e të interesohen për problemet e mprehta globale, të cilat shfaqen edhe në vendin tonë. Ata analizojnë shkaqet dhe pasojat e këtyre problemeve në Shqipëri dhe shfaqin përgjegjësinë e tyre qytetare në vlerësimin e politikës vendore dhe shtetërore lidhur me zgjidhjen e tyre. Në të njëjtën kohë nxiten të veprojnë në komunitetin, ku jetojnë, për eliminimin e shkaqeve të tyre. **Orë të sugjeruara:** 6 orë		
Njohuritë	**Shkathtësitë dhe aftësitë**	**Qëndrime dhe vlera**
Ndotje mjedisi. Ruajtje e burimeve natyrore. Varfëri. Zhvillim i qëndrueshëm. Të drejtat e njeriut etj.	Nxënësi**:** • evidenton format e shfaqjes së problemeve globale, si: ndotja e mjedisit, ruajtja e burimeve natyrore etj. në vendin tonë; • analizon shkaqet dhe pasojat që sjellin këto probleme në bashkësinë e tyre, në Shqipëri dhe më gjerë; • vlerëson në mënyrë kritike qëndrimet e	Nxënësi: • demonstron aftësi qytetare për të ndërmarrë veprime konkrete, në të mirë të përmirësimit të situatës mjedisore, në komunitet.

	politikës së vendit tonë ndaj problemeve globale: ○ Identifikon disa nga problemet globale që ndeshen në lagjen, bashkësinë ose në vendin e tij; ○ identifikon disa nga politikat e ndërmarra për të zgjidhur problemin nga: • Pushteti lokal, • shteti, • organizata joqeveritare.	

Tematika: Prodhimi, shpërndarja dhe konsumi

Përmes kësaj tematike nxënësit fitojnë njohuri për mënyrën si njerëzit organizojnë prodhimin, shpërndarjen dhe konsumin e të mirave e të shërbimeve dhe njihen e kuptojnë çështjet themelore, që lidhen me vendimet në fushën e veprimtarisë ekonomike. Ata njihen në përputhje me nivelin e shkollimit dhe të kurrikulës, me konceptet kryesore ekonomike dhe rëndësinë që ka njohja e tyre për jetën e tij dhe të shoqërisë. Në këtë mënyrë, mundësohet edhe reazimi i kompetencës ekonomike, që nënkupton njohuri për funksionimin e botës ekonomike dhe aftësi për të vepruar me mençuri në këtë botë.

Rezultatet e të nxënit
Është e ardhmja ime
Orë të sugjeruara: 7 orë

Njohuritë	Shkathtësitë dhe aftësitë	Qëndrime dhe vlera
Përmes intervistave, reflektimeve vetjake dhe krijimit të një logoje personale, nxënësit eksplorojnë rëndësinë e ndërtimit të një firme për të ardhmen, duke filluar që në arsimin bazë. Nxënësit eksplorojnë grupimet e profesioneve që lidhen ndërmjet tyre nga aftësitë dhe produktet.. Ata identifikojnë	Nxënësi: • pranon që zgjedhjet e bëra në arsimin bazë mund të ndikojnë drejtpërdrejt në jetën e tyre të sotme dhe të ardhme; • identifikon firmat personale dhe ato të kompanive që përfaqësojnë emër të mirë e të besueshëm; • krijon vetë një logo si pjesë të shrehjes së një	Nxënësi: • pranon rëndësinë që kanë të gjitha profesionet për plotësimin e shërbimeve të nevojshme për shoqërinë; • zbulon vlerat që ka çdo profesion për shoqërinë; • respekton të gjitha profesionet dhe përpiqet të

punët ose profesionet që do të jenë objekt i eksplorimit të mëtejshëm. Në të njëjtën kohë ata njohin dhe pranojnë vlerën dhe nevojën për të gjitha profesionet. Nxënësit mësojnë katër faktorët kryesorë që duhet të analizohen dhe të merren parasysh në zgjedhjen e një profesioni ose pune. Ata ekplorojnë më nga afër disa nga fushat e industrisë/të ekonomisë, të cilat parashikohen të kenë më shumë mundësi punësimi dhe, për rrjedhojë, janë parësore për t'u njohur dhe eksploruar më thellë nga nxënësit. Nxënësit eksplorojnë mënyrat e shfrytëzimit të përvojave jetësore për të zhvilluar më tej aftësitë për punë dhe të projektojnë hartën e rrugëve të mundshme që duhet të ndiqen për të arrritur qëllimet e punësimit. Nxënësit njihen me aspketet kryesore të procesit të kërkimit të punës përmes pjesëmarrjes në një lojë, në të cilën lojtarëve u kërkohet të zgjedhin nga një grup çështjesh, pyetjesh, informacionesh etj. Nxënësit mësojnë të bëjnë dallimin ndërmjet aftësive teknike dhe aftësive të përgjithshme vetjake që lidhen në një mënyrë ose tjetër, pothuajse me të gjitha punët. Ata dallojnë dhe pranojnë ndikimin	firme vetjake; • shqyrton grupimet e profesioneve dhe eksploron më tej profesionin/profesionet brenda çdo grupimi që janë në interes të tij; • përshkruan ndërvarësinë dhe vlerën e të gjitha llojeve të punëve (profesioneve); • përshkruan katër faktorët themelorë që duhet të merren parasysh në zgjedhjen e një pune (profesioni); • përshkruan industritë që parashikohen të rriten me ritme të larta; • identifikon aftësitë për punë të zhvilluara nga përvojat dhe veprimtaritë e mëparshme; • planifikon objektiva të rëndësishëm që duhet t'i arrijë për të qenë në gjendje të fitojë një punë të caktuar; • përshkruan mjetet kryesore të kërkimit të një pune, duke përfshirë këtu edhe aplikimet për punë, CV, rekomandimet dhe intervistat; • analizon rrugët ku duhet kërkuar për një punë; • tregon rëndësinë e regjistrimit të informacionit që lidhet me arritjet vetjake (CV); • bën dallimin ndërmjet aftësive teknike dhe aftësive të përgjithshme vetjake për punë; • përshkruan aftësitë e përgjithshme vetjake që zotëron dhe ato që ka nevojë t'i ushtrojë.	ofrojë veten si model për t'u ndjekur në këtë drejtim etj.

që ka sjellja e tyre vetjake në arritjen ose mosarritjen e suksesit në punë.		

KLASA 9

Tematika: Pushteti, autoriteti, qeverisja

Përmes kësaj tematike, nxënësit fitojnë dije dhe ndërtojnë njohuri për rregullat e jetës kolektive e kushtet demokratike për zbatimin e tyre, si dhe për mundësitë që ekzistojnë në një shoqëri demokratike, në të gjitha nivelet e jetës politike. Ata ndërtojnë njohuri për institucionet publike demokratike dhe për rregullat e lirisë dhe të vepruarit, dhe ndërgjegjësohen që ndërtimi i institucioneve demokratike dhe gëzimi i këtyre lirive, janë përgjegjësi e të gjithë qytetarëve.

Rezultatet e të nxënit
Ç'është demokracia?

Kjo temë synon të aftësojë nxënësit në njohjen e konceptit të demokracisë, të përkufizimeve të ndryshme të saj dhe ta aftësojë atë të zbatojë këto njohuri në vendimmarrjet e jetës së tij të përditshme. Duke njohur karakteristikat kryesore të demokracisë, nxënësi njihet me një listë kriteresh mbi bazën e të cilave ai vlerëson sjelljet, qëndrimet, praktikat e politikat demokratike e jodemokratike dhe përcakton qëndrimin e tij në raport me realitetin në të cilin jeton, duke filluar nga familja, shkolla, lagjja e më gjerë.

Orë të sugjeruara: 7 orë

Njohuritë	**Shkathtësitë dhe aftësitë**	**Qëndrime dhe vlera**
Demokracia. Karakteristikat e demokracisë. Demokracia e drejtpërdrejtë. Demokracia e përfaqësuar. Kushtet e demokracisë. Elemente të demokracisë. Praktikat e demokracisë.	Nxënësi**:** • dallon dhe përkufizon me fjalët e tij konceptet e ndryshme për demokracinë; • dallon demokracinë e drejtpërdrejtë nga demokracia e përfaqësuar dhe liston karakteristikat kryesore të tyre; • dallon argumentet që mbështesin nga ata që i kundërvihen demokracisë; • mban dhe të shpreh qëndrimin e tij ndaj demokracisë dhe tipareve të saj; • vlerëson nëse mendimet dhe sjelljet e tij janë pro apo kundër demokracisë; • eksploron dhe vlerëson elemente dhe	Nxënësi: • mban dhe shpreh qëndrimin e tij ndaj demokracisë dhe tipareve të saj; • vlerëson nëse mendimet dhe sjelljet e tij janë pro apo kundër demokracisë.

	praktika të demokracisë në bashkësinë ku jeton, në shtëpi, në klasë, në lagje dhe në realitetin shqiptar; • parashikon dukuri të ndryshme në fusha të ndryshme të jetës (në familje, në shkollë, në lagje etj.), duke u nisur nga praktikat dhe prirjet aktuale që vihen re në të.	

Rezultatet e të nxënit

Tema: Faktorët që ndihmojnë dhe pengojnë demokracinë

Kjo temë synon të mundësojë aftësimin e nxënësve në njohjen e faktorëve kryesorë që mbështesin dhe të atyre që pengojnë demokracinë. Nxënësit, përmes kësaj linje njihen me disa prej karakteristikave dhe prirjeve individuale që, të vëna në zbatim, mund të mbështesin apo mund të pengojnë demokracinë. Në këtë mënyrë, ata aftësohen të gjykojnë veten dhe të tjerët në raport jo vetëm me përgjegjësinë e tyre qytetare, por edhe në raport me aftësitë që kërkohen për të qenë pjesëmarrës të kualifikuar në ndërtimin e demokracisë dhe të atyre që kërkohen, për ta mbrojtur e konsoliduar atë.

Orë të sugjeruara: 5

Njohuri	Shkathtësi dhe aftësi	Vlera dhe qëndrime
Faktorë që mbështesin demokracinë. Faktorë që pengojnë demokracinë. Karakteristika individuale. Karakteristika shoqërore.	Nxënësi**:** • përcakton disa nga faktorët që mbështesin dhe të atyre që pengojnë demokracinë; • identifikon faktorë që mbështesin dhe pengojnë demokracinë në klasë, shkollë, lagje, vend; • identifikon faktorët që ushqejnë lindjen dhe veprimin e faktorëve që mbështesin dhe të atyre që rrezikojnë demokracinë në Shqipëri; • jep një përcaktim lidhur me tiparet e realitetit në Shqipëri që mund të rrezikojnë demokracinë; • diskuton për mundësinë e zvogëlimit të veprimit të faktorëve që rrezikojnë demokracinë në Shqipëri.	Nxënësi: • identifikon faktorët që pengojnë demokracinë në klasë dhe në shkollë • diskuton dhe jep ide për mundësinë e zvogëlimit të veprimit të faktorëve që rrezikojnë demokracinë në Shqipëri.

Rezultatet e të nxënit

Funskionimi i demokracisë

Kjo temë e mundëson nxënësin të njihet me elementet kryesore të funksionimit të demokracisë, me detyrat që zgjidh ose mund të zgjidhë dhe me ato që nuk mund t'i zgjidhë në një kohë dhe hapësirë të dhënë.
Në këtë linjë, nxënësi njihet me rolin e institucioneve demokratike, me funksionet kryesore të pushtetit dhe rëndësinë e funksionimit të tyre të pavarur, si kusht për të minimizuar abuzimet e pushtetit etj.
Po kështu, në këtë linjë nxënësi mëson të gjithë faktorët që realizojnë funksionimin e demokracisë, që nga përfaqësimi i individëve në parti, identifikimi i interesave të përbashkëta që mundësojnë këtë përfaqësim, pjesëmarrja në zgjedhje e votime etj., etj.
Në këtë mënyrë ai fiton të gjithë aftësitë intelektuale e politike të domosdoshme për një pjesëmarrje të vetëdijshme e të kualifikuar në jetën e proceset demokratike në bashkësinë ku jeton, në shkollë, lagje e më gjerë.

Orë të sugjeruara: 10 orë

Njohuri	Shkathtësi dhe aftësi	Vlera dhe qëndrime
Funksionimi i demokracisë. *Çështje të demokracisë.* Institucion. Roli i institucionit. Kritere të demokracisë. *Struktura e qeverisjes.* Funksion legjislativ. Funksion ekzekutiv. Funksion gjyqësor. *Roli i individit.* *Diskutimet.* *Debati publik.* *Vendimmarrjet.* Partitë politike. Zgjedhjet. Përfaqësim. Kandidatët. Votimi.	Nxënësi**:** • përshkruan disa nga çështjet që duhet të zgjidhë demokracia në përgjithësi dhe demokracia shqiptare në mënyrë të veçantë; • eksploron çështje që janë parësore për t'u zgjidhur në shkollë dhe në bashkësinë ku jeton; • përshkruan rolin e institucioneve demokratike; • vlerëson veprimtarinë e institucioneve në Shqipëri, duke i krahasuar me qëllimet dhe vlerat e demokracisë; • tregon çfarë duhet të përmirësohet në veprimtarinë e shkollës (të lagjes etj;) nga pikëpamja e qeverisjes demokratike të saj; • përshkruan strukturën e qeverisjes në një demokraci dhe detyrat kryesore të tri degëve të pushtetit;	Nxënësi: • diskuton për rëndësinë e zbatimit të procedurave të drejta të votimit; • diskuton për rëndësinë e tolerancës politike dhe të pranimit të rezultateve të zgjedhjeve (dhe të humbjes së zgjedhjeve) demokratike, në një demokraci; • diskuton për karakterin demokratik të zgjedhjeve në Shqipëri, gjatë viteve të fundit; • organizon vetë zgjedhjet e qeverisë së nxënësve në klasën dhe në shkollën e tyre, duke mbajtur parasysh

Procedura votimi.	• dallon elemente demokratike ose jodemokratike në funksionimin e pushtetit dhe të degëve të ndryshme të tij në Shqipëri; • identifikon faktorë të ndryshëm ekonomikë, shoqërorë, politikë etj., që ndikojnë në cilësinë e funksionimit të pushtetit demokratik në Shqipëri; • tregon cili duhet të jetë roli i individëve në demokraci dhe gjykon për rolin e individëve në shoqërinë shqiptare në drejtim të zhvillimit ose pengimit të proceseve demokratike; • përshkruan rolin e partive politike në demokraci dhe marrëdhëniet e tyre me interesat e individëve që organizohen në parti; • përshkruan rolin e zgjedhjeve dhe të votimit në një demokraci;	qëllimet e qeverisë së nxënësve, cilësinë e përfaqësuesve, procedurat e zgjedhjes dhe të votimit demokratik etj.

Rezultatet e të nxënit
Pjesëmarrja qytetare

Kjo temë ka të bëjë me qëllimin final të edukimit qytetar e politik, pikërisht me pjesëmarrjen e nxënësit në jetën publike e politike të bashkësisë, ku jeton.

Orë të sugjeruara: 8 orë

Njohuri	Shkathtësi dhe aftësi	Vlera dhe qëndrime
Përgjegjësi qytetare. Pjesëmarrje qytetare. Informim. Gjykim kritik. Dëgjim aktiv dhe krijues. Interes publik. Politikë publike. Protestë. Demonstratë. Probleme vendore.	Nxënësi**:** • diskuton për rëndësinë e pjesëmarrjes qytetare në demokraci; • diskuton për rëndësinë që ka të qenit qytetar i informuar, për cilësinë e pjesëmarrjes qytetare; • përshkruan disa nga rrugët e realizimit të pjesëmarrjes qytetare në demokraci; • diskuton për mundësitë dhe rrugët e rritjes së pjesëmarrjes qytetare në realitetin ku jetojnë	N xënësi: • diskuton për mundësitë dhe rrugët e rritjes së pjesëmarrjes qytetare në realitetin ku jetojnë (lagje, shkollë, fshat, qytet etj.);

Problem kombëtar.	(lagje, shkollë, fshat, qytet etj.); • identifikon probleme për zgjidhje në mjedisin, ku jetojnë dhe formulon e paraqet politikën publike për zgjidhjen e tyre.	

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Përmbajtja e lëndës së qytetarisë ofron mundësi të shumta që mësuesit të zhvillojnë orë mësimore bazuar në :

- ndërveprimin aktiv midis mësuesit dhe nxënësve,
- shfrytëzimin e përvojave personale të nxënësve
- pjesëmarrjen efektive të nxënësve në veprimtaritë mësimore
- pavarësinë e nxënësve në shprehjen e lirë të ideve dhe opinioneve vetjake
- përdorimin e mjeteve didaktike të domosdoshme për zhvillimin normal të programit.

Ky edukim arrihet nëpërmjet përdorimit të metodave, teknikave dhe strategjive ndërvepruese që krijojnë një bashkëpunim harmonik midis mësimdhënies dhe të nxënit, ku ndërthuren lloje të ndryshme të edukimit, të tilla si: edukimi i të drejtave të njeriut, edukimi ndërkulturor, edukimi për paqe, edukimi global, edukimit nëpërmjet medias, edukimi mjedisor, edukimi rrugor, edukimi ekonomik etj.

Programi kësaj lënde është element i një kurrikule të hapur të formimit qytetar dhe si e tillë ajo nuk i pranon lehtë format tradicionale të mësimdhënies dhe të të nxënit, kur roli i mësuesit është thjesht transmetues i dijeve, kurse fëmija një dëgjues pasiv.Të kundërtën synon ky program. Ai motivon një ndërveprim të efektshëm midis nxënësve dhe mësuesit, midis punës në grupe të vogla dhe të mëdha, midis punës së pavarur dhe asaj individuale, por përparësi duhet të marrë stimulimi i ideve të ndryshme, të shumta të dala nga nxënësit, reflektimi kritik i tyre ndaj koncepteve të përmbajtjes lëndore.Një element i një rëndësie të veçantë konsiderohen produktet e veprimtarive që mund të përgatiten nga nxënësit në klasë, si postera, struktura të ndryshme mendore në letra të bardha, gazeta të ndryshme ose reflektime të shkruara për çështje të ndryshme.Produktiviteti i nxënësve shihet si një tregues cilësor i zbatimit të këtij programi.

Pretendimet e kësaj lënde janë të mëdha. Përmbajtja e saj del jashtë kufijve të orës mësimore, të strukturave tradicionale të shkollës. Ajo thyen "disiplinën" mësimore në klasat tona. Ajo kërkon debat, gjallëri, mbajtje qëndrimesh, opinione te ndryshme, këndvështrime të shumëllojshme nga ana e fëmijëve, gjë që nuk është e lehtë, pasi kjo lidhet me formimin gjuhësor, shkencor dhe aftësitë personale të fëmijëve, të cilën ua mundësojnë edhe lëndë të tjera të kurrikulës së këtij cikli shkollimi.Në këtë kontekst lënda e qytetarisë ndërthur dhe integron natyrshëm shumë njohuri të fituara në lëndë të tjera.

Një aspekt tjetër i shtjellimit të kësaj lënde është përdorimi i përvojave personale, i ngjarjeve të ndryshme të komunitetit ku ata bëjnë pjesë, si raste studimi për shumë tema mësimore dhe objektiva që synon të pëmbushë kjo lëndë.

Në këtë kuptim "rastet e studimit" nga komuniteti shërbejnë si ura lidhëse midis formimit të nxënësve në shkollë dhe jetën reale që përballojnë, por efektiviteti i kësaj mënyre të vepruari reflektohet natyrshëm në qëndrimet që nxënësi do të mbajë konkretisht brenda grupit shoqëror, të cilit i përket.

Mësuesit përdorin dhe zhvillojnë në mësimdhëniet e tyre modele të ndryshme të saj, por ky program kërkon së pari planifikimin dhe zhvillimin e mësimdhënies ndërvepruese, që ka në themel bashkëveprimin mësues-nxënës, mjedis fizik, materiale didaktike, personale të mësuesit dhe nxënësit, si dhe produkte të shumta të hartuara dhe përgatitura nga vetë nxënësit, ku puna në grupe është e rëndësishme, por e shoqëruar patjetër me punën e pavarur dhe atë individuale.

Çfarë kërkohet nga mësuesi i lëndës së qytetarisë?

Rolet dhe kompetencat që mësuesit dhe nxënësit kanë pasur tradicionalisht, sot kanë pësuar ndryshime. Disa nga ndryshimet që kanë ndodhur në kompetencat tradicionale të mësuesve lidhen me:

- *dijet e integruara ndërlëndore përkundrejt dijeve të kufizuara në kuadrin e lëndëve të veçanta* në: lëndët mësimore; teoritë dhe çështjet që lidhen me natyrën dhe zhvillimin njerëzor; përshtatjen e teorive të ndryshme të të mësuarit për arritjen e synimeve të veçanta edukative; (në fushën e sjelljes, të njohurive dhe të humanizmit); parimet e procesit të mësimdhënies/ të të nxënit; organizimin dhe administrimin e veprimtarive në grup;
- *procesin e shumëfishtë dhe dinamik të mësimdhënies përkundrejt procesit linear dhe statik të saj,* në të gjitha përmasat e tij: a) në përpunimin dhe përcaktimin e objektivave të larmishëm; b) në administrimin elastik të orëve të mësimit dhe të grupeve; c) në shumëllojshmërinë e modeleve të mësimdhënies përmes të mësuarit të hapur dhe në bashkëpunim; d) në vlerësimin e ndërsjellë;
- *synimet edukative të shumëfishta përkundrejt atyre të kufizuara në fushën e njohurive. Të parat* marrin parasysh kompleksitetin dhe ndryshimet që ndodhin në botën e sotme dhe mbështeten në angazhimin individual për të përmirësuar kushtet e jetës dhe për të zotëruar shprehitë e nevojshme për veprim.

Një prej kërkesave më të rëndësishme në fushën e mësimdhënies është bindja e mësuesit në aftësinë e nxënësve për të mësuar dhe që ai vetë është i aftë t'i mësojë ose t'i ndihmojë për të mësuar. Të mësuarit për qytetarinë demokratike përfshin edhe aftësi të tjera të mësimdhënies që janë të rëndësishme për procesin e aftësimit të nxënësve për t'u bërë qytetarë të përgjegjshëm:

- Aftësia për t'i parë problemet nga këndvështrimi i nxënësit, duke marrë parasysh prejardhjen, moshën dhe nivelin e tij arsimor, si dhe aftësia për të mos paragjykuar qëndrimet dhe perceptimet që janë të ndryshme nga të tijat;
- aftësia për të kuptuar, pranuar dhe respektuar ngjashmëritë dhe ndryshimet që ekzistojnë ndërmjet mësuesve dhe nxënësve si dhe ndërmjet nxënësve;
- respektimi i të drejtave të nxënësve dhe ndjeshmëria ndaj nevojave dhe interesave të tyre;
- aftësia për të trajtuar çështje të diskutueshme dhe për t'u përballuar me situata problematike dhe komplekse që mund të ndeshen në mjedisin shkollor;
- aftësia për ta parë veten dhe nxënësin si pjesëmarrës aktiv në komunitetin lokal, kombëtar dhe ndërkombëtar;
- bindja në mundësinë e progresit dhe që çdo individ mund të ndihmojë në arritjen e tij;

- aftësia për të integruar përparësitë vetjake në një kuadër të përbashkët problemesh e vlerash dhe për të zbatuar në praktikë vendimet e marra nga nxënësi;
- gatishmëria për të pranuar gabimet para grupit dhe për të nxjerrë mësime prej tyre;
- aftësia për të shtruar dhe debatuar haptazi për probleme të diktuara nga kurrikula e fshehtë.

Mjedisi i të nxënit të qytetarisë demokratike

Edukimi për qytetari demokratike nxit dhe nxitet nga një mjedis të nxëni demokratik në shkollë dhe nga një metodë që synon të përfshijë të gjithë shkollën, nga metodat e mësimdhënies dhe të të nxënit dhe nga pjesëmarrja e nxënësve, e stafit arsimor, e prindërve në marrjen e vendimit dhe sa më shumë të jetë e mundur në kurrikulën e arsimit formal dhe joformal.

Ai kërkon që nxënësit të njihen dhe të pranohen si subjekte të drejtash, nga njëra anë, dhe si bartës të drejtash, nga ana tjetër.

Edukimi për qytetari demokratike zgjerohet dhe mbështetet nga bashkëveprimi krijues ndërmjet institucioneve arsimore dhe të komunitetit, duke nënkuptuar edhe bashkëveprimin ndërmjet të nxënit formal dhe joformal. Si i tillë ai kërkon mbështetjen e duhur ligjore dhe financiare pë zhvillime autonome në të gjitha nivelet.

Edukimi për qytetari demokratike duhet të zhvillohet duke vendosur partneritete ndërmjet aktorëve në edukimin për qytetari demokratike, duke vlerësuar pozitivisht kulturat dhe mënyrën e jetesës demokratike të rinisë dhe në vetëshprehjen dhe aspiratat e nxënësve dhe e të rinjve për t'u dëgjuar, duke e shndërruar këtë në bazë të edukimit për qytetari demokratike; duke ndërmarrë kërkime që kanë në bazë pjesëmarrjen dhe zbatimin në praktikë të nismave dhe risive në fushën e edukimit për qytetari demokratike, për trajnimin dhe zhvillimin e kurrikulave; duke nxitur informacionin për përdorimin e teknologjive të komunikimit në fushën e arsimit, duke i kushtuar vëmendje të veçantë vlerësimit përzgjedhës, kritereve të informacionit dhe mbështetjes së nismave e të së drejtës për të shfrytëzuar TIK-un në fushën e edukimit për qytetari demokratike; duke zhvilluar vetëdijen dhe praktikën e mishërimit të përgjegjësisë shoqërore;

Nxënësit me nevoja të veçanta

Programi i lëndës së qytetarisë duhet t'u krijojë mësuesve hapësirat për të përshtatur mësimdhënien sipas nevojave të veçanta të nxënësve dhe për të personalizuar të nxënit e tyre. Mësuesit duhet të marrin parasysh faktin se nxënësit janë të ndryshëm, kanë motive, interesa, stile të nxëni, nevoja dhe aftësi të ndryshme etj. dhe të zhvillojnë mësimin në mënyrë të tillë që përputhet me stilet e të nxënit të nxënësve, veçanërisht të atyre me nevoja të veçanta.

a) Nxënësit me vështirësi në të nxënë

Shumë nxënës me vështirësi arrijnë rezultatet e pritshme të të nxënit njësoj si nxënësit e tjerë, nëse bëhen përshtatje në mënyrën e mësimdhënies dhe të vlerësimit të tyre.

Për të arritur nivelin më të lartë të mundshëm të realizimit të rezultateve të pritshme të të nxënit, mund të zhvillohen programe të veçanta, individuale, për nxënësit me nevoja të veçanta.

Në rastin e nxënësve që formalisht janë përcaktuar si të veçantë, është veçanërisht e rëndësishme që stafi i shkollës, në bashkëpunim me prindërit, të mbështesë të nxënit e tyre. Procedurat dhe teknikat e vlerësimit për nxënës me nevoja të veçanta duhet të diskutohen herë pas here me prindërit dhe vetë nxënësit. Prindërit duhet të kuptojnë se si ndikojnë këto procedura dhe teknika të përshtatura në vlerësimin e punës së nxënësve.

b) Nxënësit e talentuar

Fleksibiliteti i zhvillimit të programit lejon plotësimin e nevojave individuale të nxënësve të talentuar.

Mësuesit duhet t'u krijojnë kushte dhe situata të tilla që nxënësit të shfaqin dhe të zhvillojnë talentet e tyre. Kjo arrihet nëse atyre u krijohen mundësitë të punojnë me një përmbajtje më të thelluar dhe zgjeruar, të zgjerojnë mjediset dhe materialet e të nxënit brenda dhe jashtë shkollës.

4. UDHËZIME PËR VLERËSIMIN

Standardet e përmbajtjes së lëndës së qytetarisë përfshijnë tri elemente të ndërlidhura me njëri-tjetrin: njohuritë, aftësitë intelektuale e të pjesëmarrjes dhe prirjet qytetare. Të marra së bashku këto elemente përbëjnë bazën për zhvillimin e edukimit qytetar dhe për rrjedhojë edhe vlerësimi i arritjeve të nxënësve, të pasqyrojë nevojën për të vlerësuar shkallën e përvetësimit të këtyre tri elementeve nga nxënësit.

Njohuritë përbëjnë thelbin e sistemit të vlerësimit dhe në përgjithësi mishërohen, për shembull, në pyetjet të tilla, si:

- Cili është thelbi i qytetarisë dhe i jetës qytetare në demokraci?
- Cilat janë bazat mbi të cilat ngrihet sistemi demokratik në vend?

- Si dhe në çfarë shkalle sistemi politik në vend bazohet në qëllimet, vlerat dhe parimet e demokracisë të pranuara gjerësisht nga shoqëria jonë?
- Cili është roli i qytetarit në demokraci? etj.

Aftësitë intelektuale e **pjesëmarrëse** të edukimit qytetar përfshijnë përdorimin e njohurive për të menduar në mënyrë kritike dhe krijuese dhe për të vepruar me efektshmëri e në mënyrë të arsyeshme për të përballuar e për të zgjidhur sfidat e jetës demokratike në vend.

Aftësitë intelektuale i aftësojnë nxënësit të mësojnë dhe të zbatojnë njohuritë qytetare në funksionet e shumta dhe të ndryshme të qytetarit. Këto aftësi i ndihmojnë qytetarët të identifikojnë, të përshkruajnë, të shpjegojnë dhe të analizojnë informacionin dhe argumentet, si dhe të vlerësojnë, të marrin dhe të mbrojnë qëndrime të caktuar për çështje të jetës publike.

Aftësitë pjesëmarrëse i përgatisin qytetarët të monitorojnë dhe të ndikojnë jetën publike dhe qytetare, duke bashkëpunuar me të tjerët, duke formuluar dhe duke shprehur qartë idetë dhe interesat e tyre, duke bërë koalicione, duke kërkuar mirëkuptim, duke bërë marrëveshje dhe duke menaxhuar konfliktet.

Një pjesë të rëndësishme në lëndën e edukimit qytetar nënkupton edhe vlerësimi, në atë shkallë që është e mundshme, të aftësive pjesëmarrëse. Kjo do të thotë se testimi duhet të përfshijë *edhe matjen e shkallës në të cilën nxënësit kuptojnë* përdorimin e duhur të aftësive pjesëmarrëse. Këtu duhet të sqarojmë se në këtë vlerësim nuk përfshihet matja e drejtpërdrejtë e aftësive pjesëmarrëse të nxënësve, për shembull, në qeverinë e nxënësve në shkollë ose në veprimtari të tjera publike.

Elementi i tretë janë prirjet qytetare që përshkojnë të gjitha aspektet e qytetarisë. Në një sistem demokratik ato kanë të bëjnë me të drejtat dhe me përgjegjësitë e individëve në shoqëri dhe me çuarjen përpara të idealeve të qeverisjes demokratike.

Këtu përfshihen prirjet:

- për të qenë një anëtar i pavarur i shoqërisë,
- për të respektuar vlerat vetjake dhe dinjitetin njerëzor,
- për të marrë përsipër përgjegjësitë vetjake, politike dhe ekonomike të qytetarit,
- për t'iu bindur "rregullave të lojës", si: pranimi i vendimit të ligjshëm të shumicës dhe respektimit të të drejtave të pakicave,
- për të marrë pjesë në çështjet qytetare në mënyrë të mirëinformuar, të arsyeshme dhe të efekshme,
- për të nxitur dhe për të mbështetur funksionimin e shëndetshëm të demokracisë në vend.

Vlerësimi i prirjeve qytetare të nxënësve duhet të përqendrohet në pyetje që kanë të bëjnë me njohjen e rëndësisë që kanë këto prirje për demokracinë**. Vlerësimi në asnjë mënyrë nuk duhet të përfshijë pyetje që kanë të bëjnë me vlerat dhe prirjet vetjake të nxënësve të vlerësuar**.

Për këtë arsye, pyetjet që lidhen me prirjet qytetare, të lidhen me njohuritë dhe aftësitë intelektuale. Për shembull, nxënësit mund t'i kërkohet të përshkruajë rëndësinë e dëgjimit me respekt të mendimeve dhe opinioneve të të tjerëve. Po kështu, nxënësve mund t'u matet aftësia për të vëzhguar dhe për të zbuluar shkallën e përputhjes së veprimtarisë së qeveritarëve ose të institucioneve qeverisëse më parimet kushtetuese.

Fitimi i njohurive, i aftësive dhe zhvillimi i prirjeve qytetare realizohen në kushte të ndryshme, si: shtëpi, shkollë, bashkësi, shtet, rajon e më gjerë. Të gjitha këto përbëjnë edhe fushat kryesore në të cilat jo vetëm fitohen njohuritë dhe aftësitë, por edhe zbatohen ato në praktikë.

5. MATERIALET DHE BURIMET MËSIMORE

Përdorimi i mjeteve mësimore në mësimdhënien dhe procesin e të nxënit në fushën "Shoqëria dhe mjedisi" ndihmon në konkretizimin e ideve dhe dukurive, në aplikimin e metodave dhe strategjive të mësimdhënies, si dhe e bën mësimin më interesant dhe më argëtues për nxënësin. Përdorimi i suksesshëm i metodave dhe i teknikave të lartpërmendura, nuk mund të realizohet pa mjetet e nevojshme didaktike, të cilat mund të jenë të llojeve të ndryshme, si: harta të përgjithshme ose tematike, atlase, albume, foto, skica, filma mësimorë, videokaseta, kompjuter, aparat projektimi, CD, DVD etj.

Ndërsa mësuesi është përgjegjës për krijimin e një mjedisi stimulues, ai duhet të sigurojë që nxënësi të ketë akses në burimet e ndryshme të të nxënit. Lista e burimeve të vlefshme për zhvillimin e kompetencave në gjeografi është e larmishme: muzeume, objekte të trashëgimisë natyrore dhe kulturore, harta, plane, piktura, dokumente historike, dokumente audio-vizivë, etj. Gjithashtu burimet përfshijnë teknologjitë e informacionit dhe komunikimit që nxënësit i përdorin si mjete kërkimi dhe për përgatitjen e projekteve dhe detyrave të ndryshme.

Sugjerime për përdorimin e TIK-ut

Përdorimi i postës elektronike për shkëmbim informacioni.
Përdorimi i internetit për të shfrytëzuar faqet web për njohuri për shoqërinë.
Përdorimi i CD-ROM për mbledhjen e informacionit mbi temat që ai/ajo studion.
Organizimi dhe prezantimi i të dhënave duke përdorur tipa të ndryshëm software.
Përdorimi i simulimeve software.
Përdorimi i grafikëve software.
Paraqitja grafike e të dhënave.